

De sociale balans 2003

P. Heuse

Ph. Delhez

Inleiding

De in het boekjaar 1996 ingevoerde sociale balans bevat een coherent geheel van gegevens met betrekking tot diverse aspecten van de werkgelegenheid in de ondernemingen. Dit artikel behandelt de voorlopige resultaten van de sociale balans over 2003, verkregen door de vroegtijdige afsluiting van de ontvangstperiode voor de jaarrekeningen op 9 september 2004. Die resultaten worden in voorkomend geval vergeleken met de definitieve resultaten voor de boekjaren 1997 tot 2002. De in dit artikel opgenomen gegevens hebben betrekking op alle ondernemingen die op 31 december een boekjaar met een standaardduur van twaalf maanden hadden afgesloten en waarvan de sociale balans voldoet aan de criteria inzake homogeniteit, kwaliteit en coherentie, zoals beschreven in de methodologie voor de samenstelling van de ondernemingspopulaties voor de boekjaren 1997 tot 2002. Die methodologie is opgenomen als bijlage 1.

Het eerste deel van het artikel bevat een toelichting bij het verloop, tussen 2002 en 2003, van de sociale balansen van een beperkte, voor beide boekjaren identieke ondernemingspopulatie, waarvan de samenstellingswijze (deel 1.6) en de kenmerken (deel 2) opgenomen zijn in bijlage 1. Door het gebruik van een constante populatie kan het verloop van een reeks variabelen tussen de boekjaren 2002 en 2003 worden geanalyseerd, terwijl een vergelijking met de volledige gegevens betreffende het boekjaar 2002, die betrekking hebben op een veel grotere populatie, de conclusies zou vertekenen. Het aanwenden van een constante populatie heeft echter ook beperkingen als het erom gaat de ontwikkelingen te interpreteren. De ondernemingen die in deze populatie zijn vertegenwoordigd, moeten immers per definitie sociale balansen van voldoende kwaliteit hebben ingediend die betrekking

hebben op een boekjaar van twaalf maanden en die voor de beide opeenvolgende boekjaren afgesloten zijn op 31 december. Nieuw opgerichte vennootschappen en gefailleerde vennootschappen zijn dus uitgesloten, waardoor een kloof kan ontstaan tussen de wijzigingen die worden vastgesteld in de beperkte populatie en die welke worden vastgesteld in de totale populatie. Het feit dat het te lang duurt vooraleer men over informatie betreffende het geheel van de ondernemingen beschikt en de garanties die worden geboden door de representativiteit van de beperkte populatie, rechtvaardigen evenwel een dergelijke aanpak.

De gegevens in tabel III van de sociale balans betreffende de aanwending van de maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid zijn niet benut. Niet alleen is de lijst ervan onvoldoende bijgewerkt, maar ook de vergelijking van de inhoud ervan met de administratieve statistieken die worden opgesteld door instellingen zoals de RVA en de RSZ lijken erop te wijzen dat ze niet representatief zijn voor het werkelijke gebruik van deze maatregelen. De analyse is gericht op het voor alle ondernemingen van de beperkte populatie opgetekende verloop van variabelen zoals de werkgelegenheid, de loonkosten en de opleiding, maar net als elk jaar zijn de gedetailleerde gegevens per bedrijfstak⁽¹⁾ (gebaseerd op de in bijlage 2 voorgestelde opsplitsing) opgenomen in de tabellen die als bijlagen 3 tot 9 gaan. Naast het verloop tussen 2002 en 2003, bieden die tabellen meestal retrospectieve gegevens voor de jaren 1997 tot 2002.

(1) Er zij opgemerkt dat de verkregen resultaten voor de horeca en de landbouw wellicht minder representatief zijn voor het reële verloop in die bedrijfstakken, gelet op het grote aantal werknemers in dienst van zelfstandigen die geen sociale balansen moeten neerleggen.

In het tweede deel van het artikel worden de sociale balansen geanalyseerd vanuit het oogpunt van de gewesten. De methodologie die wordt toegepast voor de verdeling van de ondernemingen over de gewesten wordt aan het begin van het tweede deel nader toegelicht. Aangezien de voor de analyse van de cijfers over 2003 gebruikte populatie beperkter is dan voor de andere boekjaren, dreigden de resultaten onvoldoende representatief te zijn voor de gewesten. Ook het boekjaar 1997 werd weggelaten vanwege het voor dat boekjaar kleinere aantal sociale balansen van voldoende kwaliteit. De analyse in het tweede deel van het artikel belicht bijgevolg de resultaten die zijn opgetekend in de sociale balansen van 1998 tot 2002. De bijlagen 10 tot 12 geven een groot gedeelte van de voor die regionale analyse gebruikte gegevens weer.

1. De sociale balans 2003

1.1 Werkgelegenheid

1.1.1 Algemene kenmerken van het verloop van de werkgelegenheid

In 2003 deed zich een vrij forse daling van het aantal werknemers in de ondernemingen van de beperkte populatie voor. Dat aantal liep immers met 10.773 eenheden terug, een vermindering met 0,8 pct. De verandering aan het einde van het boekjaar viel evenwel beperkter uit, namelijk -6.374 eenheden, of -0,5 pct., tussen 31 december 2002 en 31 december 2003, wat wees op een vertraging in het banenverlies. Er zij aan herinnerd dat die ontwikkelingen enkel de verandering weerspiegelen van het aantal werknemers

ingeschreven in het personeelsregister van de ondernemingen van de beperkte populatie, samengesteld volgens het principe van het constante staal. Er is bijgevolg geen rekening gehouden met de in nieuwe ondernemingen gecreëerde banen en met het banenverlies als gevolg van de verdwijning van ondernemingen tijdens de boekjaren 2002 en 2003.

Die inkrimping van het arbeidsvolume is voornamelijk het gevolg van de ontwikkelingen in de grote bedrijven, waar het aantal werkenden tussen december 2002 en december 2003 met 7.318 eenheden terugliep, en in de middelgrote ondernemingen, waar de daling 1.730 eenheden bedroeg. In de kleine ondernemingen steeg de werkgelegenheid daarentegen met 2.674 eenheden, vooral in de ondernemingen met minder dan 10 VTE.

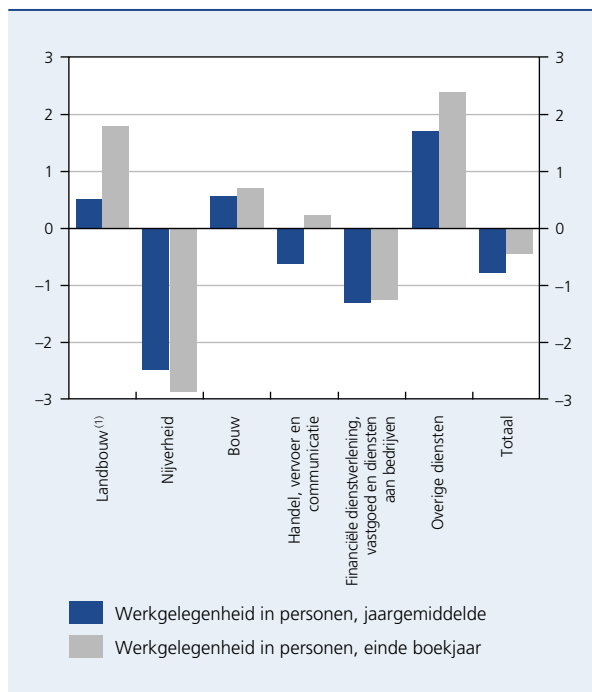
De daling van het aantal werknemers was bijzonder scherp in de industrie, waar het personeelsbestand dus blijft afbrokkelen. In tegenstelling tot de beweging die voor alle ondernemingen werd opgetekend, ging de werkgelegenheid er in de loop van het jaar zelfs nog sneller inkrimpen: zo gingen in die bedrijfstak tussen december 2002 en december 2003 meer dan 11.000 banen verloren, tegen gemiddeld 9.800 tijdens het boekjaar. De massale overschakeling op deeltijdarbeid, die er met meer dan 13 pct. gestegen is (zij het vanaf een lager dan gemiddeld niveau), was niet voldoende om de vermindering van het personeelsbestand af te remmen. Ook de bedrijfstak financiële dienstverlening en verzekeringen werd door de conjuncturele vertraging van de werkgelegenheid hard getroffen: die tak neemt meer dan 90 pct. van het banenverlies voor zijn rekening dat de branche financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven liet optekenen, te weten ongeveer 2.500 arbeidsplaatsen. De overige bedrijfstakken vertoonden aan het einde van

TABEL 1 VERLOOP VAN DE WERKGELEGENHEID TUSSEN 2002 EN 2003
(beperkte populatie)

	Werkenden			VTE	Gewerkte uren
	Voltsijds	Deeltsijds	Totaal		
Jaargemiddelde					
Eenheden	-25.314	14.541	-10.773	-12.318	-
Procenten	-2,3	4,8	-0,8	-1,0	-1,0
Op 31 december					
Eenheden	-25.012	18.638	-6.374	-8.716	-
Procenten	-2,3	6,1	-0,5	-0,7	-

Bron: NBB (sociale balansen).

GRAFIEK 1 VERLOOP VAN DE WERKGELEGENHEID TUSSEN 2002 EN 2003: OPSPLITSING NAAR BEDRIJFSTAK
(veranderingspercentages, beperkte populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).
(1) Weinig representatieve gegevens.

het boekjaar een positief saldo inzake werkgelegenheid. De stijging beliep 0,2 pct. in de branche handel, vervoer en communicatie (ondanks een uitgesproken daling in vervoer en communicatie) en 0,7 pct. in de bouw. In de landbouw bedroeg de stijging 1,8 pct. In de bedrijfstak overige diensten was de stijging het krachtigst, namelijk 2,4 pct. Ze was het gevolg van een toename van de werkgelegenheid met meer dan 6.000 eenheden in de gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening, terwijl de sociale, collectieve en persoonlijke diensten een lichte daling lieten optekenen.

Het in een economie ingezette arbeidsvolume kan beter worden geraamd aan de hand van het in VTE uitgedrukte werkgelegenheidsvolume dan op basis van het aantal werknemers, omdat op die manier rekening wordt gehouden met de kortere arbeidsduur van de deeltijdwerkers. In 2003 liep het in VTE uitgedrukte werkgelegenheidsniveau met 1 pct. terug, terwijl het in personen uitgedrukte personeelsbestand met 0,8 pct. verminderde. Het in gewerkte uren uitgedrukte arbeidsvolume daalde nagenoeg even sterk als de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid. Na tussen 2000 en 2002 zeer fors te zijn ingekort, zou de gemiddelde arbeidstijd van een voltijdwerker zich in 2002 en 2003 op ietwat minder

dan 1.550 arbeidsuren per jaar hebben gestabiliseerd, terwijl hij in 2000 nog 1.585 uren en in 1997 ongeveer 1.600 uren bedroeg.

Tussen 2002 en 2003 bleef de deeltijdarbeid toenemen; aan het einde van het boekjaar 2003 was het aantal werknemers met een verkorte arbeidsduur met 18.638 eenheden gestegen in vergelijking met het voorgaande jaar, dat is een toename met 6,1 pct. Tegelijkertijd daalde het aantal voltijdwerkers met meer dan 25.000 eenheden, of 2,3 pct.

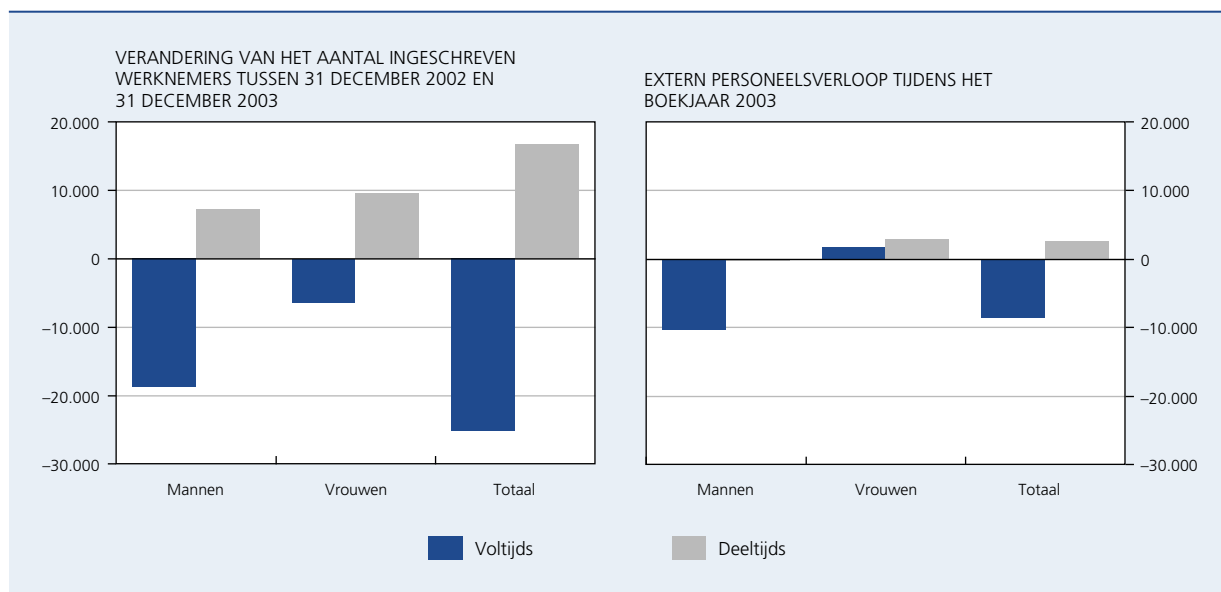
Die uitbreiding van de deeltijdarbeid tekende zich zowel bij mannelijke als bij vrouwelijke werknemers af, ten belope van respectievelijk 13 en 4 pct. In de bedrijfstak financiële dienstverlening en verzekeringen kwamen er ongeveer 1.000 mannelijke deeltijdwerkers bij, wat neerkomt op een groei met zowat 38 pct. In de industrie (2.600 personen) en de bouw (420 personen) lag de stijging rond of boven 25 pct. In de bedrijfstak vervoer en communicatie lag de toename in de buurt van 20 pct. (2.300 werknemers) en in de handel dicht bij 10 pct. (1.000 personen). Enkel in de bedrijfstakken landbouw en overige diensten werd een zeer gematigde vermindering van het aantal mannen met een deeltijdbaan opgetekend. De meeste deeltijdarbeiders zijn echter nog steeds vrouwen, zoals hieronder zal blijken.

In de ondernemingen die een volledig schema neerleggen, zou de toename – tussen 31 december 2002 en 31 december 2003 – van het aantal deeltijds werkende mannen met ongeveer 7.200 eenheden voornamelijk stroken met overschakelingen van een voltijds op een deeltijds arbeidsstelsel. Uit de analyse van het externe personeelsverloop, waarvoor enkel de volledige sociale balansen het profiel schetsen van de in dienst genomen werknemers of van de werknemers van wie de overeenkomst tijdens het boekjaar is afgelopen, blijkt immers dat er in die ondernemingen minder deeltijds werkende mannen zijn bijgekomen dan er zijn weggegaan: er werden 300 netto-uittredingen van mannen met een deeltijdbaan opgetekend. De groei van de deeltijdarbeid bij vrouwen tussen 31 december van 2002 en 2003 heeft daarentegen voor ongeveer een derde te maken met het feit dat er meer vrouwen met een deeltijdbaan bijkwamen dan weggingen.

Bij de mannen is het hoge aantal overschakelingen van een voltijds op een deeltijds stelsel voor een stuk toe te schrijven aan het succes van het tijdskrediet, vooral bij 50-plussers. Door die ontwikkeling is het aandeel van de mannelijke deeltijdarbeid tussen 2002 en 2003 met nagenoeg 14 pct. verruimd, terwijl tussen 1997 en 2002 al een toename met zowat 50 pct. was opgetekend. Terzelfder tijd steeg het aandeel van de vrouwelijke deeltijdarbeid van 41,2 pct.

GRAFIEK 2 PERSONEELSVEROOP TIJDENS HET BOEKJAAR 2003 IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN : OPSPLITSING NAAR GESLACHT EN ARBEIDSTELSEL

(personen, beperkte populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).

in 1997 tot 46,9 pct. in 2002. De ondernemingen van de beperkte populatie lieten tussen 2002 en 2003 een toename met 3,7 pct. optekenen.

In 2003 waren er al bij al 23,8 pct. deeltijdwerkers in de ondernemingen van de beperkte populatie, tegen 22,3 pct. het voorgaande jaar. Terzelfder tijd is de gemiddelde

TABEL 2 DEELTIJDARBEID TUSSEN 1997 EN 2003

(procenten)

	Aandeel deeltijdarbeid (op 31 december)			Gemiddelde contractuele duur van een deeltijdbaan t.o.v. een voltijdbaan ⁽¹⁾	Extra banen gecreëerd dankzij het beroep op deeltijdarbeid ⁽²⁾
	Mannen	Vrouwen	Totaal		
Totale populatie					
1997	5,7	41,2	18,5	55,6	8,9
1998	6,3	42,9	19,9	56,0	9,5
1999	6,8	43,6	20,7	56,5	9,9
2000	7,1	43,9	20,7	56,4	9,9
2001	7,4	45,4	21,8	56,9	10,4
2002	8,3	46,9	23,3	57,8	10,7
Beperkte populatie					
2002	7,4	46,6	22,3	60,0	9,6
2003	8,4	48,3	23,8	61,4	9,8
<i>p.m. Veranderingspercentages</i>	<i>13,9</i>	<i>3,7</i>	<i>6,6</i>	<i>2,2</i>	<i>2,3</i>

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Berekend op basis van de rubriek « 100 », gemiddeld aantal werknemers.

(2) Procentueel verschil tussen het werkelijke aantal banen (som van voltijd- en deeltijdbanen) en het aantal banen dat nodig zou zijn geweest om hetzelfde arbeidsvolume te bereiken met alleen maar voltijdwerkers.

TABEL 3 PROFIEL VAN DE VOLTijd- EN DEELTijdWERKERS IN 2003

(procenten van het totaal, gegevens op 31 december, beperkte populatie)

	Voltijd- werkers	Deeltijd- werkers	Totaal
Naar geslacht			
Mannen	73,9	21,8	61,5
Vrouwen	26,1	78,2	38,5
Naar arbeidsovereenkomst			
Overeenkomsten voor onbepaalde duur . . .	95,7	89,6	94,3
Tijdelijke overeenkomsten ⁽¹⁾ . .	4,3	10,4	5,7
Naar beroeps categorie			
Arbeiders	46,7	35,4	44,0
Bedienden	50,8	63,4	53,8
Kaderleden	1,7	0,4	1,4
Overige	0,8	0,8	0,8

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Overeenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten, of overeenkomsten voor een duidelijk omschreven werk.

contractuele arbeidsduur van een deeltijdwerker gestegen van 60 pct. van een voltijdse baan tot 61,4 pct. Het aantal extra banen als gevolg van de spreiding van het arbeidsvolume over een groter aantal werknemers, dankzij het beroep op deeltijdarbeid, is bijgevolg trager gestegen dan de deeltijdarbeid: in 2003 beliep dat aantal 9,8 pct. van het personeelsbestand van de beperkte populatie, tegen 9,6 pct. in 2002.

Uit de sociale balans kan worden afgeleid dat het profiel van de deeltijdwerkers vrij sterk verschilt van dat van de voltijdwerkers. Hoewel vrouwen in 2003 al bij al meer dan 38 pct. van de werknemers in de ondernemingen van de beperkte populatie vertegenwoordigden, maken zij nagenoeg 80 pct. van de deeltijdwerkers uit en slechts 26 pct. van de voltijdwerkers. In de gezinnen waar beide echtgenoten werken, dragen de vrouwen immers nog steeds het vaakst de lasten van het gezinsleven. Dat geldt ook voor eenoudergezinnen waar de volwassene in de meeste gevallen een vrouw is. Bovendien heeft het streven van de werkgevers naar een grotere flexibiliteit van het arbeidsvolume wellicht ook te maken met de oververtegenwoordiging van vrouwen in het deeltijdwerk als gevolg van hun recentere toetreding tot de arbeidsmarkt.

Voorts worden deeltijdwerkers, meer dan voltijdwerkers, in dienst genomen op basis van flexibele typen van arbeidsovereenkomsten, zoals arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten of overeenkomsten voor een duidelijk omschreven opdracht: 10 pct. van hen vallen onder dat type van overeenkomsten, tegen maar 4 pct. voor de voltijdwerkers. Ten slotte zijn 63 pct. van de deeltijdwerkers bedienden en slechts 35 pct. arbeiders, terwijl die verhoudingen voor voltijdwerkers respectievelijk 51 en 47 pct. bedragen.

1.1.2 Personeelsverloop in de ondernemingen die een volledig schema neerleggen

Zoals blijkt uit tabel 1, verhullen de veranderingen van het aantal op 31 december ingeschreven werknemers in werkelijkheid een aanzienlijk personeelsverloop. In de ondernemingen van de beperkte populatie als geheel werden in 2003 404.000 nieuwe arbeidsovereenkomsten afgesloten, terwijl ongeveer 407.000 overeenkomsten afliepen. Meer dan twee derde van die bewegingen vonden plaats in de ondernemingen die een volledig schema neerleggen: tijdens het jaar 2003 werden 265.000 nieuwe werknemers in dienst genomen, terwijl terzelfder tijd ongeveer 271.000 werknemers die vennootschappen verlieten. Aan de hand van de volledige sociale balansen kunnen de personeelsbewegingen worden opgesplitst naar geslacht (dat is ook in het vorige deel gebeurd om een beeld te krijgen van de veranderingen in de mannelijke en vrouwelijke deeltijdarbeid), naar type van arbeidsovereenkomst, maar ook naar opleidingsniveau.

TABEL 4 IN- EN UITTREDINGEN VAN PERSONEEL IN 2003 (eenheden, beperkte populatie)

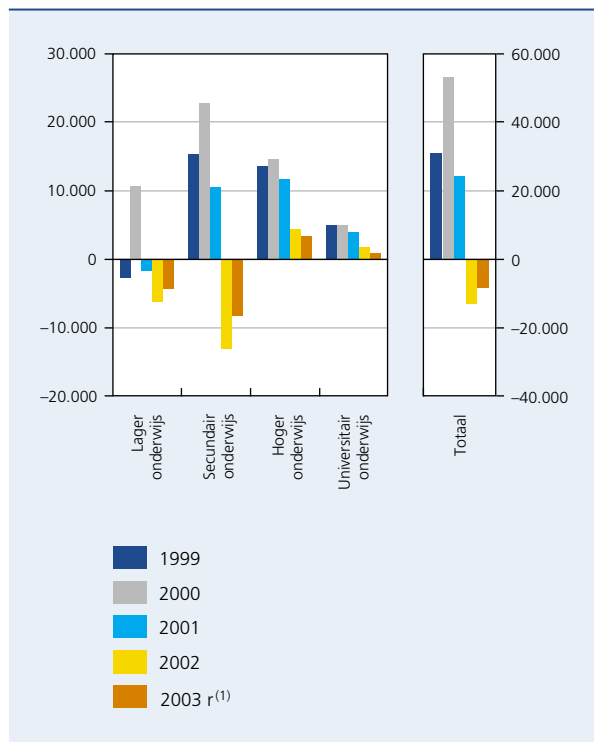
	2002	2003
Intredingen		
Totaal	378.220	404.233
waarvan: Volledige schema's . .	253.867	264.678
Uittredingen		
Totaal	379.426	406.968
waarvan: Volledige schema's . .	263.196	270.687
Netto-intredingen		
Totaal	-1.206	-2.735
waarvan: Volledige schema's . .	-9.329	-6.009

Bron: NBB (sociale balansen).

GRAFIEK 3

NETTO EXTERN PERSONEELVERLOOP IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN SINDE DE CONJUNCTUUROMSLAG IN HET VIERDE KWARTAAL VAN 1998: OPSPLITSING NAAR OPLEIDINGSNIVEAU

(eenheden, totale populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) De resultaten voor 2003 zijn berekend door de tussen 2002 en 2003 voor de beperkte populatie opgetekende verandering toe te passen op de in 2002 voor de totale populatie vastgestelde waarde.

Voorts bevatten ze een opsplitsing van de personeelsuittredingen volgens de reden van beëindiging van de overeenkomst.

Net als in 2002 betroffen de netto-uittredingen van personeel in de ondernemingen die een volledig schema neerleggen, vooral de laagstgeschoolden die houder zijn van een getuigschrift van lager of secundair onderwijs, hoewel de omvang van die bewegingen kleiner was dan het voorgaande jaar. Die netto-uittredingen van laag- of middengeschoolde personeelsleden werden niet gecompenseerd door de netto-indienstnemingen van hooggeschoolde werknemers, die daalden in vergelijking met 2002 eveneens.

Uit de analyse van de nettobewegingen naar opleidingsniveau sinds het boekjaar 1999, dat is het jaar dat onmiddellijk volgde op het begin van de in het vierde kwartaal van 1998 ingezette laatste conjunctuurcyclus, blijkt een toename van de netto-intredingen van personeel tot 2000, gevolgd door een vertraging in 2001 en netto-uittredingen in 2002.

Het verloop tussen 2002 en 2003 lijkt erop te wijzen dat het conjuncturele dieptepunt inzake werkgelegenheid werd bereikt en dat voor het boekjaar 2004 opnieuw een stijging van de werkgelegenheid mag worden verwacht.

Sinds 1999 hadden de werknemers met een getuigschrift van ten hoogste lager onderwijs slechts in beperkte mate baat bij de conjuncturele opleving en was het boekjaar 2000 het enige waarin netto-indienstnemingen van laaggeschoolde werknemers werden opgetekend. Hoewel het getuigschrift van middelbaar onderwijs betere kansen biedt voor toetreding tot de arbeidsmarkt, vielen de werknemers met dat scholingsniveau, zodra het hoogtepunt van de conjunctuurcyclus was bereikt, evenzeer uit de boot. Daarentegen werden tijdens elk jaar van de verslagperiode netto-intredingen van geschoolde arbeidskrachten uit het hoger of universitair onderwijs opgetekend, hoewel de omvang van die netto-indienstnemingen varieerde naargelang van de conjunctuur.

In 2003 werden 271.000 overeenkomsten beëindigd in de ondernemingen van de beperkte populatie die een volledig schema neerleggen, wat een stijging met 2,3 pct. betekent in vergelijking met 2002. Wat die uittredingen betreft, werd in 2003 in nagenoeg 6.000 gevallen pensionering opgegeven als reden voor het beëindigen van de overeenkomst, dat is 15 pct. meer dan tijdens het voorgaande jaar. Het aantal vervroegde pensioneringen nam tussen 2002 en 2003 fors toe, namelijk met zowat 10 pct. Samen verklaarden die beide factoren 6 pct. van de in 2003 opgetekende afvloeiingen, tegen 5,5 pct. in 2002. De beëindigingen van arbeidsovereenkomsten wegens ontslag stegen daarentegen amper, namelijk

TABEL 5 BRUTO PERSONEELSUITTREDINGEN UIT DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN: OPSPLITSING NAAR REDEN (beperkte populatie)

	Procenten van het totaal		Eenheden
	2002	2003	2003
Pensioen	2,0	2,2	5.947
Brugpensioen	3,5	3,8	10.174
Ontslag	17,9	17,7	47.888
Beëindiging van een tijdelijke arbeidsovereenkomst	46,3	49,2	133.183
Andere reden	30,3	27,2	73.495
Totaal	100,0	100,0	270.687

Bron : NBB (sociale balansen).

TABEL 6 IN HET PERSONEELSREGISTER INGESCHREVEN WERKNEMERS: OPSPLITSING NAAR ARBEIDSOVEREENKOMST

(gegevens op 31 december, beperkte populatie)

	Procenten van het totaal		Eenheden, veranderingen tussen 2002 en 2003
	2002	2003	
Overeenkomsten voor onbepaalde duur . .	94,0	94,3	-2.903
Overeenkomsten voor bepaalde duur	4,7	4,6	-1.312
Vervangingsovereenkomsten . .	1,2	1,0	-1.968
Overeenkomsten voor een duidelijk omschreven werk . .	0,1	0,1	-191
Totaal	100,0	100,0	-6.374

Bron : NBB (sociale balansen).

met 1,6 pct., aangezien de ondernemingen, naast (vervroegde) pensioneringen, de voorkeur gaven aan de niet-verlenging van overeenkomsten voor bepaalde duur (133.000 beëindigingen van arbeidsovereenkomsten, of een toename met 9,4 pct.) om het arbeidsvolume aan te passen. De beëindigingen van arbeidsovereenkomsten wegens andere redenen, namelijk vooral de spontane uittredingen van werknemers, zijn dan weer fors teruggelopen en maken nog slechts 27 pct. uit van de beëindigingen van arbeidsovereenkomsten, tegen 30 pct. in 2002.

1.1.3 Structuur van het personeel naar arbeidsovereenkomst

Hoewel de inkrimping van het personeelsbestand tussen 31 december 2002 en 31 december 2003 varieerde naargelang van de omvang en de bedrijfstak van de ondernemingen, kwam ze in alle soorten van arbeidsovereenkomsten tot uiting. Het aantal overeenkomsten met een expliciet of impliciet beperkte duur liep met bijna 3.500 eenheden terug: de overeenkomsten voor bepaalde duur daalden met 1.312 eenheden (-2 pct.), de vervangingsovereenkomsten met 1.968 eenheden (-12,1 pct.) en de arbeidsovereenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk met 191 eenheden (-11,9 pct.). Tegelijkertijd vermindert het aantal overeenkomsten voor onbepaalde duur met zowat 3.000 eenheden, of 0,2 pct. van het totaal.

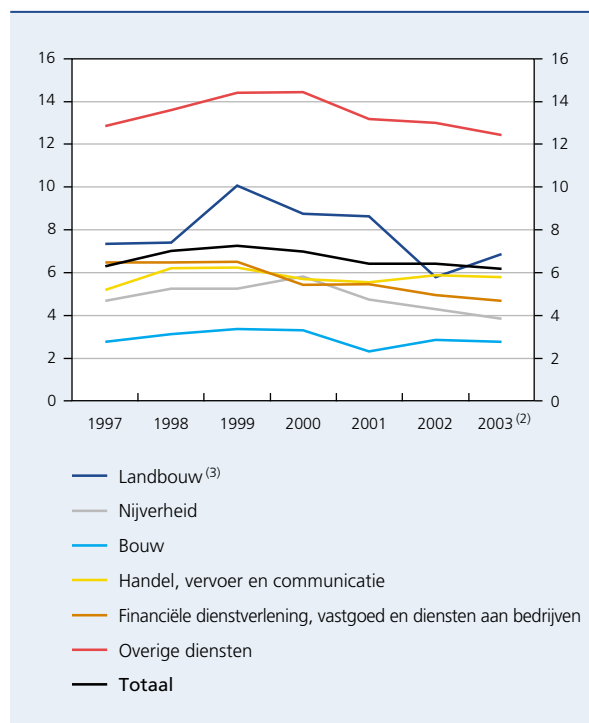
Deze ontwikkelingen blijven echter marginaal in het licht van de relatieve omvang van die verschillende overeenkomsten, zodat de opsplitsing van het personeel in de ondernemingen van de beperkte populatie tussen

2002 en 2003 vrijwel onveranderd is gebleven. Hoewel hun aantal licht daalt, blijven werknemers met een overeenkomst voor onbepaalde duur het leeuwendeel uitmaken van het totale personeelsbestand: 94,3 pct., tegen 94 pct. een jaar eerder. Het aandeel van de overeenkomsten voor bepaalde duur daalde van 4,7 tot 4,6 pct. en dat van de vervangingsovereenkomsten van 1,2 tot 1 pct. Arbeidsovereenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk blijven een uitzondering vormen: zowel in 2002 als in 2003 vertegenwoordigden ze amper 0,1 pct. van het personeelsbestand.

De nieuwe inkrimping van het aandeel van de tijdelijke arbeidsovereenkomsten, met een expliciet of impliciet beperkte duur, tussen 2002 en 2003 sluit aan bij de tendens die sinds 1999 in de totale populatie wordt opgetekend. In dat jaar bereikte dat aandeel een hoogtepunt, namelijk 7,3 pct. Sindsdien liep het aandeel van de tijdelijke contracten nagenoeg onophoudelijk terug: sedert 1999 bedroeg de daling in totaal ongeveer 1 procentpunt. Ze kwam in alle bedrijfstakken tot uiting, zij

GRAFIEK 4 AANDEEL VAN DE TIJDELIJKE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN⁽¹⁾: OPSPLITSING NAAR BEDRIJFSTAK

(procenten van het totaal, totale populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Overeenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten of overeenkomsten die worden gesloten voor een duidelijk omschreven werk.

(2) De resultaten voor 2003 zijn berekend door de tussen 2002 en 2003 in de beperkte populatie opgetekende verandering toe te passen op de in 2002 voor de totale populatie geregistreerde waarde.

(3) Weinig representatieve gegevens.

TABEL 7 UITZENDARBEID IN DE ONDERNEMINGEN
DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN
(beperkte populatie)

	2002	2003
In procenten van het totaal		
Aantal VTE	2,6	2,7
Gewerkte uren	3,1	3,2
Personeelskosten	2,2	2,3
In eenheden		
Aantal VTE	27.772	28.157
Gewerkte uren (duizenden)	52.068	52.954
Gewerkte uren per VTE	1.875	1.881
Personeelskosten per gewerkt uur (in euro's)	21,59	22,15
In procenten van de door Federgon opgetekende uitzendarbeid		
Aantal VTE	42,2	42,7
Gewerkte uren	40,3	40,8

Bronnen : Federgon, NBB (sociale balansen).

het in verschillende mate. Ze beliep meer dan 3 procentpunten in de landbouw⁽¹⁾, 2 procentpunten in de «overige diensten» (als gevolg van een aanzienlijke daling in de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening), 1,8 procentpunt in de financiële dienstverlening, vastgoed en verzekeringen en 1,4 procentpunt in de industrie. De daling bleef geringer in de branche handel, vervoer en communicatie (-0,5 procentpunt) en in de bouw (-0,6 procentpunt), een bedrijfstak waarin zeer weinig tijdelijke overeenkomsten voorkomen.

Hoewel het beheer van tijdelijke arbeidsovereenkomsten voor de ondernemingen een belangrijk instrument is om het personeelsbestand aan te passen, vooral in een periode van vertraging of versnelling van de conjunctuur, kan ook uitzendarbeid een nuttig middel zijn om het arbeidsvolume beter op de productievereisten af te stemmen. Doordat uitzendarbeid flexibel kan worden aangewend, is een toename in het gebruik van deze arbeidsvorm trouwens een van de eerste tekenen die wijzen op een opleving van de economische activiteit.

De sociale balans verzamelt enkel gegevens over het beroep op uitzendarbeid in de ondernemingen die een volledig schema neerleggen. In 2003 vertegenwoordigde het door uitzendkrachten gewerkte arbeidsvolume in de 4.655 ondernemingen van de beperkte populatie die

gebruik maken van uitzendarbeid, evenwel meer dan 40 pct. van het totale arbeidsvolume dat werd geregistreerd door Federgon, de federatie van uitzendbedrijven. De gegevens van de sociale balansen kunnen bijgevolg als voldoende representatief worden beschouwd voor de analyse.

Tussen 2002 en 2003 steeg het aantal door uitzendkrachten gewerkte uren in de ondernemingen van de beperkte populatie die een volledig schema neerleggen met 1,7 pct. Gelet op de lichte stijging van de gemiddelde arbeidsduur van een uitzendkracht in VTE (van 1.875 tot 1.881 uur per jaar), groeide het aantal uitzendkrachten met zowat 350 VTE, of 1,4 pct. Het aandeel van de uitzendarbeid in de totale gesalarieerde werkgelegenheid, uitgedrukt in VTE, in de ondernemingen van de beperkte populatie steeg van 2,6 pct. in 2002 tot 2,7 pct. in 2003. Deze toename vormt een breuk met de dalende tendens die werd opgetekend sedert het jaar 2000, toen de uitzendarbeid 3 pct. van het personeel vertegenwoordigde.

Het volume van uitzendarbeid is niet in alle bedrijfstakken even sterk gestegen. In de branche financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven werd zelfs een daling met 6 pct. opgetekend. In de bouwnijverheid, een branche waarin het gebruik van uitzendarbeid op de werf pas sinds 1 januari 2002 is toegestaan, beliep de daling 3,5 pct., terwijl ze in de branche overige diensten beperkt bleef tot 0,4 pct. Samen vertegenwoordigden deze drie bedrijfstakken in 2003 echter minder dan 20 pct. van het totale aantal door uitzendkrachten gewerkte uren in de ondernemingen van de beperkte populatie. De grootste gebruikers blijven de industrie, die alleen al meer dan de helft van het volume uitzendarbeid voor haar rekening neemt, en de bedrijfstak handel, vervoer en communicatie, die bijna 30 pct. van het totaal vertegenwoordigt. In die twee bedrijfstakken is het door uitzendkrachten gewerkte arbeidsvolume daarentegen gestegen met respectievelijk 2 en 4,6 pct.

Samen met de 1,7 pct. belopende stijging van het arbeidsvolume, zijn de kosten voor het gebruik van uitzendarbeid met 4,4 pct. toegenomen voor het geheel van de ondernemingen die een beroep doen op uitzendarbeid. De personeelskosten per uur voor deze categorie van werknemers zijn derhalve met 2,6 pct. gestegen. De gemiddelde prijs die in 2003 werd aangerekend aan de ondernemingen die gebruik maken van uitzendarbeid, kwam aldus op 22,15 euro per arbeidsuur.

(1) Weinig representatieve resultaten.

1.2 Verloop van de personeelskosten

De personeelskosten voor het geheel van de in het personeelsregister van de ondernemingen uit de beperkte populatie ingeschreven werknemers zijn tussen 2002 en 2003 met 1,6 pct. gestegen. Aangezien de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid in diezelfde periode met 1 pct. is afgenomen en het gemiddelde aantal per VTE gewerkte uren onveranderd bleef, zijn de personeelskosten per VTE en die per arbeidsuur in nagenoeg dezelfde mate gestegen, met respectievelijk 2,6 en 2,7 pct., een stijging die vergelijkbaar is met de toename die werd opgetekend bij de uitzendkrachten.

De gemiddelde jaarlijkse kosten per VTE stegen aldus van 44.874 euro in 2002 tot 46.044 euro in 2003. Tegelijkertijd stegen de gemiddelde kosten van een arbeidsuur van 28,98 tot 29,76 euro. Met 2,5 pct. bleef de stijging van de uurloonkosten voor voltijdwerkers geringer dan die voor deeltijdwerkers, voor wie ze 4,8 pct. bedroeg. In 2003 vertegenwoordigde de kostprijs per uur van een deeltijdwerker derhalve 88,2 pct. van die van een voltijdwerker, tegen 86,2 pct. in 2002. Zoals in het verleden reeds werd opgemerkt, zijn deze uiteenlopende ontwikkelingen echter niet het gevolg van een ontsparing van de kosten voor deeltijdwerkers, maar zijn ze te wijten aan de veranderende kenmerken van de groep van deeltijdwerkers. De ontwikkeling van dit arbeidsstelsel, dat steeds meer van toepassing is op geschoolde werknemers en, door de uitbreiding van het tijdskrediet, op oudere en beter betaalde werknemers dan gemiddeld, brengt structurele

effecten mee die evenwel moeilijk kunnen worden gekwantificeerd.

De stijging van de uurloonkosten per VTE bleef beperkter in de grote ondernemingen, waar ze niet méér dan 2,6 pct. beliep, dan in de kleine en middelgrote ondernemingen, waar ze 3,1 pct. bedroeg. De bedrijfstakken met de sterkste stijging waren de landbouw⁽¹⁾ (4,9 pct.) en de «overige diensten» (3,7 pct.). In deze laatste bedrijfstak weerspiegelt die ontwikkeling vooral de stijging van de uurloonkosten in de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening, waar de aanzienlijke groei van het in uren uitgedrukte arbeidsvolume, met 1,9 pct. op, gepaard ging met een forse toename van de personeelskosten, met bijna 6 pct. In de handel, vervoer en communicatie liepen de personeelskosten per uur met 3,2 pct. op. In de industrie en in de bedrijfstak financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven was dat respectievelijk 2,7 en 2,5 pct. In de bouwnijverheid namen de personeelskosten het minst toe, namelijk met minder dan 2 pct.

1.3 Verloop van de opleiding

Sedert het boekjaar 2002 bevat de sociale balans twee rubrieken over opleiding. De eerste, die altijd heeft bestaan, heeft in principe enkel betrekking op de formele opleiding, dat wil zeggen de opleiding die plaatsvindt in daartoe bestemde lokalen, binnen of buiten de onderneming. Uitgesloten daarvan zijn dus bijvoorbeeld opleidingen op de werkvloer, mentorschap en zelfstudie. De manier waarop het aantal personeelsleden die een opleiding volgen, de opleidingsuren en -kosten worden geregistreerd, wordt duidelijk omschreven in een methodologische toelichting die via de website van de Balanscentrale⁽²⁾ ter beschikking wordt gesteld van de ondernemingen. De tweede rubriek is bedoeld om een beeld te krijgen van de omvang van de activiteiten van vorming, begeleiding of mentorschap die werden verstrekt krachtens de wet van 5 september 2001 tot verbetering van de werkgelegenheidsgraad van de werknemers. Aangezien het boekjaar 2003 pas het tweede jaar is waarin deze rubriek moet worden ingevuld, kan de kwaliteit van de verstrekte gegevens vooralsnog moeilijk worden beoordeeld. Niettemin is de sociale balans ook in dit opzicht een unieke informatiebron.

Tijdens het boekjaar 2003 hebben 4.172 ondernemingen, of 10,3 pct. van het totaal van de beperkte populatie de rubriek inzake formele opleiding van de werknemers

TABEL 8 PERSONEELSKOSTEN VOOR DE IN HET PERSONEELSREGISTER INGESCHREVEN WERKNEMERS

(jaargemiddelden, beperkte populatie)

	2002	2003	Veranderingspercentages tussen 2002 en 2003
Per VTE, in euro's . . .	44.874	46.044	2,6
Per gewerkt uur, in euro's			
Per voltijdwerker . .	29,58	30,31	2,5
Per deeltijdwerker . .	25,50	26,74	4,8
Totaal	28,98	29,76	2,7
Kostprijs per uur van een deeltijdwerker in procenten van een voltijdwerker . .	86,2	88,2	-

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Weinig representatieve resultaten.

(2) <http://www.bnb.be/BA/N/pdf/Tewerkstellingsmaatregelen.pdf>.

TABEL 9 PERMANENTE VORMING IN DE ONDERNEMING

	Ondernemingen met opleidingsactiviteiten (in pct. van het totale aantal ondernemingen)	Aantal personen die een opleiding volgen (in pct. van de werkgelegenheid op 31 december)	Opleidingsduur		Opleidingskosten	
			(in pct. van het totale aantal gewerkte uren)	(gemiddelde per begunstigde, in uren)	(in pct. van de personeelskosten)	(gemiddelde per begunstigde, in euro's)
Totale populatie						
1997	6,7	29,6	0,68	34,0	1,22	42,9
1998	7,5	33,3	0,75	32,9	1,34	44,3
1999	7,9	34,9	0,75	31,1	1,30	44,2
2000	7,6	35,2	0,86	35,3	1,41	42,8
2001	7,1	35,7	0,84	33,3	1,35	43,9
2002	7,3	35,1	0,79	31,3	1,26	45,8
Beperkte populatie						
2002	10,0	37,6	0,83	31,2	1,26	43,9
2003	10,3	37,6	0,83	31,2	1,20	42,8
<i>p.m. Veranderingspercentages</i> ..	2,2	0,1	0,5	0,2	-4,5	-2,5

Bron: NBB (sociale balansen).

ingevuld. Dit aantal is sedert de invoering van de sociale balans voortdurend toegenomen, van 6,7 pct. van de totale populatie in 1997 tot 7,3 pct. in 2002, op dat ogenblik goed voor zowat 5.200 ondernemingen.

Deze toename toont aan dat de bedrijven steeds meer en meer aandacht besteden aan de opleiding van hun personeel en, in het verlengde daarvan, aan het verstrekken van gegevens met betrekking tot het ter zake gevoerde beleid. Om initiatieven in dit verband aan te moedigen, was in het centrale akkoord van eind 1998 immers een kwantitatieve doelstelling geformuleerd voor de beroepsopleiding van de werknemers. Volgens dat akkoord moest het opleidingsbudget van alle ondernemingen samen in 2004 1,9 pct. van de loonsom bedragen. Voor 2000 en 2002 waren tussentijdse doelstellingen vastgesteld op respectievelijk 1,4 en 1,6 pct. De doelstelling van 1,9 pct. werd herhaald tijdens de Werkgelegenheidsconferentie van september en oktober 2003. Op die conferentie werd overigens overeengekomen dat tegen 2010 elk jaar 60.000 extra werknemers een opleiding zouden volgen, zodat vanaf die datum één werknemer op twee elk jaar een opleiding volgt.

Om die doelstellingen te bereiken, moet het opleidingsbeleid worden losgekoppeld van de conjunctuurontwikkelingen: opleiding van werknemers moet worden aangemoedigd, zowel in periodes van hoogconjunctuur als in tijden van laagconjunctuur. Dit is duidelijk nog niet het geval: het opleidingsbeleid blijft te zeer afhankelijk van

de conjunctuursituatie. De opleidingsbudgetten worden immers verlaagd als de activiteit vertraagt, wellicht omdat ze worden beschouwd als een op de korte termijn weinig schadelijk instrument voor kostenbeheersing. Achteraf duurt het echter lang vooraleer ze weer hun vroegere peil bereiken.

De door de ondernemingen van de beperkte populatie aan opleiding gependeerde middelen zijn tussen 2002 en 2003 opnieuw gedaald, in totaal met 3 pct. Uitgedrukt als percentage van de loonsom, daalden de opleidingskosten van 1,26 pct. in 2002 tot 1,20 pct. in 2003. Aangezien dit percentage in 1998 1,34 pct. van de loonsom beliep, zou een stijging met iets meer dan 0,1 procentpunt per jaar nodig zijn geweest om tegen 2004 de doelstelling van 1,9 pct. te halen. De sedert 2001 opgetekende daling heeft de inspanningen van de voorgaande jaren echter tenietgegaan. Het aandeel van de opleidingskosten in de personeelskosten van de beperkte populatie in 2003 is vergelijkbaar met dat van de totale populatie in 1997. Die ontwikkeling kan ten dele worden toegeschreven aan het feit dat ondernemingen meer toegang hebben tot gesubsidieerde, en dus minder dure, opleidingsinitiatieven. Dit neemt niet weg dat ook de andere opleidingsindicatoren na 2000 tot stilstand zijn gekomen en dat inzake opleidingsparticipatie een aanzienlijke vertraging is opgelopen.

In de beperkte populatie had 37,6 pct. van de werknemers in 2003 toegang tot een opleiding, of ongeveer 515.000 werknemers. Dat aantal is minder dan in 2002,

maar aangezien ook de werkgelegenheid erop achteruitging, bleef de participatiegraad nagenoeg onveranderd. Deze ontwikkeling strookt echter niet met de tijdens de Werkgelegenheidsconferentie geformuleerde doelstelling.

Na een daling tussen 2000 en 2002, bleef ook het aantal uren opleiding, uitgedrukt in procenten van het totale aantal gewerkte uren, tussen 2002 en 2003 vrijwel onveranderd: de ondernemingen van de beperkte populatie besteedden 0,83 pct. van het aantal gewerkte uren aan opleiding. De gemiddelde opleidingsduur bedroeg in 2003 overigens zowat 31 uur per werknemer die een opleiding volgde. De kostprijs hiervan beliep gemiddeld 1.336 euro per begunstigde.

In de rubriek met betrekking tot de activiteiten inzake opleiding, begeleiding of mentorschap worden de 50-plussers geregistreerd die een uitkering genieten omdat ze hun arbeidstijd met de helft hebben vermindert en die de daardoor vrijgekomen tijd besteden aan de opleiding van nieuwe personeelsleden in hun bedrijf of in hun bedrijfstak. In 2003 vulden 327 ondernemingen van de beperkte populatie, of minder dan 1 pct. van het geheel, deze rubriek in, tegen 276 een jaar eerder. Het aantal geregistreerde opleiders nam fors toe, van 5.125 in 2002 tot 6.075 in 2003, net als het aantal personeelsleden dat deze opleidingen volgde. Hun aantal steeg in dezelfde periode van 21.758 tot 26.123 werknemers, of 1,9 pct. van het totale personeelsbestand in 2003. Het aantal uren opleiding dat door de werknemers van meer dan 50 jaar werd gegeven, liep daarentegen licht terug. In 2003 spendeerden ze elk gemiddeld slechts 116 werkuren aan deze activiteiten, tegen 138 in 2002.

2. Regionale opsplitsing van de sociale balansen

In dit artikel worden de sociale balansen vanuit een nieuwe invalshoek geanalyseerd, namelijk op basis van de opsplitsing van de ondernemingen die een sociale balans neerleggen naar het gewest waarin ze zijn gevestigd. De methodologie die aan deze verdeling ten grondslag ligt, wordt in deel 2.1 toegelicht. In de andere delen worden achtereenvolgens de structuur van de werkgelegenheid, de arbeidsduur en de arbeidskosten, de aard van de arbeidsovereenkomsten en, tot slot, het opleidingsbeleid vanuit deze invalshoek onderzocht.

Aangezien de voor de analyse van 2003 gebruikte populatie kleiner is dan die voor de voorgaande boekjaren – ze werd immers verkregen door de vroegtijdige afsluiting op 9 september 2004 – bestond het gevaar dat de resultaten voor dit boekjaar op regionaal niveau onvoldoende

representatief waren. Daarom werd het jaar 2003 uit de analyse geweerd. Ook het boekjaar 1997 werd weggelaten, vanwege het te geringe aantal kwalitatief toereikende sociale balansen voor dat jaar. De analyse in dit gedeelte steunt dus op de resultaten van de sociale balansen voor de boekjaren 1998 tot 2002.

2.1 Methodologie

De voor de regionale opsplitsing gebruikte methode bestaat erin dat de volledige sociale balans van een onderneming wordt toegewezen aan het gewest waarin zij het grootste aantal arbeidsplaatsen registreert. Een en ander gebeurt op basis van de gegevens die de RSZ verzamelt in zijn vestigingenbestand dat is opgesteld op 30 juni van het betreffende boekjaar.

Voor de ondernemingen waarvan de hoofdzetel en de verschillende vestigingen zich in een en hetzelfde gewest bevinden, de uniregionale ondernemingen, doet de toewijzing aan een gewest geen problemen rijzen. In 2002 waren er 70.615 dergelijke uniregionale ondernemingen, of 98,5 pct. van alle bedrijven die voor dat boekjaar een kwalitatief toereikende sociale balans hadden neergelegd. Deze vennootschappen zijn doorgaans vrij klein: gemiddeld hebben ze minder dan 20 werknemers in dienst, terwijl de ondernemingen die in meer dan één gewest zijn gevestigd gemiddeld 460 personeelsleden tellen.

Voor de multiregionale ondernemingen, die in verschillende gewesten zijn gevestigd, wordt het geheel van de rubrieken van de sociale balans aan één enkel gewest toegewezen, namelijk dat waarin de onderneming het grootste aantal banen registreert. Deze methode kreeg de voorkeur boven die op basis van een proportionele verdeelsleutel, waarin het totaal van de rubrieken van de sociale balans van de multiregionale ondernemingen verdeeld wordt over de gewesten waarin hun hoofdzetel en hun vestigingen zijn gevestigd. Voor de werkgelegenheid kan een dergelijke verdeelsleutel gemakkelijk worden berekend aan de hand van de gegevens van de RSZ, of voor de lonen op basis van de fiscale statistieken, zoals het INR dat doet voor de opstelling van de regionale rekeningen. Op dit ogenblik is het daarentegen niet mogelijk een relevante verdeelsleutel te berekenen voor een reeks andere variabelen, zoals geslacht, arbeidsstelsel of soort van arbeidsovereenkomst. Evenmin zijn er gegevens beschikbaar op basis waarvan de permanente vorming of het aantal uitzendkrachten van een onderneming kan worden opgesplitst naar de verschillende vestigingen van een onderneming. De attitudes van de ondernemingen ten aanzien van die materies kunnen evenwel aanzienlijk verschillen van het ene gewest tot het andere, afhankelijk

TABEL 10 OPSPLITSING NAAR GEWEST VAN DE ONDERNEMINGEN DIE IN 2002 EEN SOCIALE BALANS HEBBEN NEERGELEGD ⁽¹⁾
(totale populatie)

	Aantal ondernemingen	Aantal in het personeelsregister ingeschreven werknemers	Loonsom
Brussel			
Eenheden ⁽²⁾	9.305	301.552	15.108
In pct. van het totaal	13,0	16,4	20,5
waarvan :			
Uniregionale ondernemingen	96,7	58,0	53,4
Multiregionale ondernemingen	3,3	42,0	46,6
Vlaanderen			
Eenheden ⁽²⁾	44.566	1.161.960	45.386
In pct. van het totaal	62,2	63,3	61,6
waarvan :			
Uniregionale ondernemingen	98,8	73,8	70,7
Multiregionale ondernemingen	1,2	26,2	29,3
Wallonië			
Eenheden ⁽²⁾	17.811	372.560	13.218
In pct. van het totaal	24,8	20,3	17,9
waarvan :			
Uniregionale ondernemingen	98,8	83,9	80,4
Multiregionale ondernemingen	1,2	16,1	19,6
België			
Eenheden ⁽²⁾	71.682	1.836.072	73.711
In pct. van het totaal	100,0	100,0	100,0
waarvan :			
Uniregionale ondernemingen	98,5	73,2	68,9
Multiregionale ondernemingen	1,5	26,8	31,1

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Resultaten op grond van een meerderheidsopsplitsing, waarbij de sociale balans van een onderneming wordt toegerekend aan het gewest waar ze het grootste aantal werknemers in dienst heeft.

(2) Voor de loonsom, miljoenen euro's.

van de specifieke kenmerken van elke vestiging en, eventueel, het beschikbare aanbod.

In totaal werden in 2002 dus 1.067 multiregionale ondernemingen aan één gewest toegerekend. Van deze ondernemingen telden er 535 het grootste aantal banen in Vlaanderen. Deze vennootschappen vertegenwoordigden 26,2 pct. van de werknemers van de uitsluitend of hoofdzakelijk in Vlaanderen gevestigde ondernemingen die een sociale balans neerleggen. In Wallonië en Brussel waren er respectievelijk 221 en 311 multiregionale ondernemingen, wat overeenkomt met respectievelijk 16,1 en 42 pct. van de werknemers die werden geregistreerd in de sociale balansen van de aan deze twee gewesten toegewezen ondernemingen. Nog steeds voor het boekjaar 2002

hadden de multiregionale ondernemingen gemiddeld 270 werknemers in dienst in Wallonië, 407 in Brussel en 570 in Vlaanderen.

Deze methode voor regionale verdeling leidt vanzelfsprekend tot vertekeningen in de opsplitsing van de werkgelegenheid. Indien, zoals in de nationale rekeningen, een proportionele opsplitsing toegepast zou zijn, zou het Vlaamse Gewest 1.093.000 banen tellen, 69.000 minder dan volgens de in dit artikel gebruikte methode van de meerderheidsverdeling. De werkgelegenheid in het Waalse Gewest zou dan weer 61.000 eenheden hoger liggen dan volgens de meerderheidsverdeling en het Brusselse Gewest zou 7.000 banen extra laten optekenen. Deze verschillen

TABEL 11 REGIONALE REPRESENTATIVITEIT VOLGENS HET CRITERIUM VAN DE WERKGELEGENHEID IN 2002

(eenheden, tenzij anders vermeld)

	Aantal werknemers			Representativiteit ⁽¹⁾ (pct. van het totaal)	
	In de sociale balansen ⁽²⁾		In de nationale rekeningen ⁽⁵⁾		
	Meerderheids-opsplitsing ⁽³⁾	Proportionele opsplitsing ⁽⁴⁾			Verskil
(1)	(2)	(3) = (2) - (1)	(4)	(5) = (2) : (4)	
Brussel	301.552	308.988	7.436	420.059	73,6
Vlaanderen	1.161.960	1.093.429	-68.531	1.559.783	70,1
Wallonië	372.560	433.655	61.095	621.024	69,8
Totaal	1.836.072	1.836.072	0	2.600.866	70,6

Bronnen: INR, NBB (sociale balansen).

(1) Gebaseerd op de proportionele opsplitsing.

(2) Totale populatie.

(3) Bij de meerderheidsopsplitsing wordt de sociale balans van een onderneming toegerekend aan het gewest waarin ze het grootste aantal banen registreert.

(4) Bij de proportionele opsplitsing wordt het geheel van de rubrieken van de sociale balans van een onderneming verdeeld over de gewesten waar ze gevestigd is, afhankelijk van het aantal in elk gewest geregistreerde banen.

(5) Gesalarieerde werkgelegenheid in de particuliere sector, ofwel de werkgelegenheid van de totale economie (S1), verminderd met de werkgelegenheid in de overheidssector (S13). Dit begrip omvat evenmin de werknemers van de bedrijfstakken L « openbaar bestuur », M « onderwijs » en P « particuliere huishoudens met werknemers ».

vloeien grotendeels voort uit het feit dat de ondernemingen die over het hele Belgische grondgebied actief zijn, toegewezen worden aan Vlaanderen, dat 44 pct. van het grondgebied omvat, maar waar op 1 januari 2004 58 pct. van de Belgische bevolking woonde. Andere ondernemingen, daarentegen, die hun hoofzetel hebben in het Brusselse Gewest, waar een groot aantal diensten en dus werknemers zijn gecentraliseerd, worden aan dit gewest toegewezen.

Deze vertekeningen, die het gevolg zijn van een ongelijke verdeling van het grondgebied, de bevolking en de economische activiteit van het land over de drie gewesten, nopen tot enig voorbehoud bij de interpretatie van de resultaten. Om die reden wordt in de grafieken en tabellen van dit hoofdstuk voor elk gewest een onderscheid gemaakt tussen multiregionale en uniregionale ondernemingen. Het is derhalve steeds mogelijk een vergelijking te maken tussen de specifieke regionale kenmerken van de ondernemingen die slechts in een van de drie gewesten van het land gevestigd zijn, zonder dat deze resultaten beïnvloed worden door die van de grote multiregionale ondernemingen die vaak in de drie gewesten actief zijn.

Al bij al telden de 71.862 ondernemingen van de totale populatie in 2002 1.836.072 werknemers, dat is 71 pct. van de door de nationale rekeningen geregistreerde particuliere gesalarieerde werkgelegenheid. Op het niveau van de gewesten beliep de representativiteitsgraad, gecorrigeerd voor de vertekeningen als gevolg van de

meerderheidsopsplitsing, 74 pct. in Brussel en 70 pct. in Vlaanderen en Wallonië. De iets lagere resultaten voor het Vlaamse en het Waalse Gewest houden mogelijkerwijs verband met het feit dat kleine VZW's die minder dan 20 VTE in dienst hebben en zelfstandigen met personeel in loondienst, die in deze twee gewesten wellicht vaker voorkomen, niet verplicht zijn een sociale balans neer te leggen.

2.2 Structuur van de regionale werkgelegenheid

De regionale verdeling van de sociale balansen brengt enkele specifieke economische kenmerken van de gewesten aan het licht.

Bij de uniregionale ondernemingen onderscheidt Brussel zich door een aanzienlijke concentratie van de activiteit in de bedrijfstakken « financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven » en « handel, vervoer en communicatie », die elk 30 pct. van de totale werkgelegenheid vertegenwoordigen. De werknemers in de bedrijfstak overige diensten vertegenwoordigen nog eens een vierde van het personeelsbestand en die in de nijverheid 10 pct., terwijl de bouw een marginale activiteitssector blijft (3,6 pct.) en er, weinig verrassend, in de landbouw nagenoeg geen werkgelegenheid is. De opsplitsing van de uniregionale Vlaamse en Waalse ondernemingen naar bedrijfstak vertoont op een aantal punten sterke gelijkenissen: handel, vervoer en communicatie vertegenwoordigen er 25 pct.

TABEL 12   **STRUCTUUR VAN DE REGIONALE WERKGELEGENHEID IN 2002**

(procenten van het totaal, totale populatie)

	Uniregionale ondernemingen			Multiregionale ondernemingen			België
	Brussel	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	Vlaanderen	Wallonië	
Naar bedrijfstak							
Landbouw ⁽¹⁾	0,1	0,7	0,6	0,0	0,0	0,0	0,5
Nijverheid	10,8	33,7	28,0	7,4	22,2	43,3	27,2
Bouw	3,6	8,4	10,4	5,0	3,9	8,7	7,3
Handel, vervoer en communicatie	30,7	25,2	25,1	29,9	53,3	26,3	30,7
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	30,0	10,7	7,7	55,4	13,7	16,0	15,8
Overige diensten	24,8	21,3	28,1	2,3	6,9	5,7	18,6
Naar geslacht							
Mannen	56,0	61,5	60,4	60,4	64,0	64,7	61,2
Vrouwen	44,0	38,5	39,6	39,6	36,0	35,3	38,8

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Weinig representatieve gegevens.

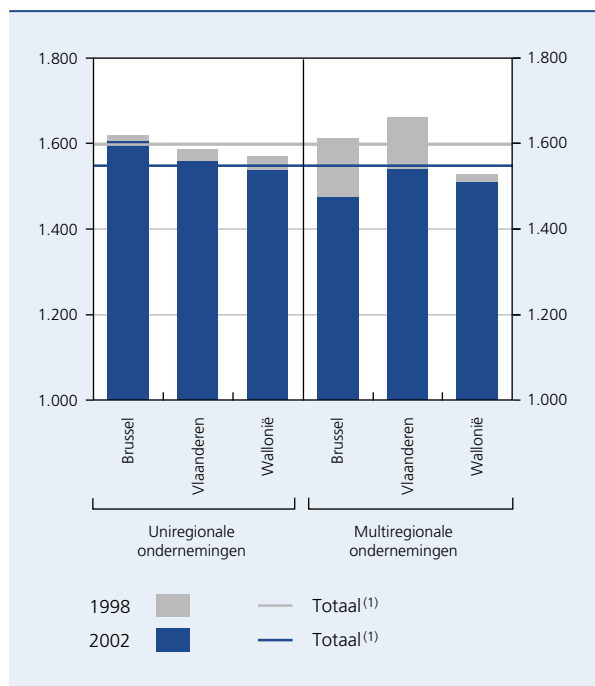
van de werkgelegenheid, de bouwsector en de financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven 8 tot 10 pct. van het totaal en de landbouw minder dan 1 pct. De werkgelegenheid in de nijverheid vertegenwoordigt daarentegen 34 pct. van het geheel in Vlaanderen, tegen slechts 28 pct. in Wallonië. Overigens vertegenwoordigt de bedrijfstak van de overige diensten 21 pct. van de Vlaamse werkgelegenheid en 28 pct. van de Waalse. Hoewel de bedrijfstak collectieve, sociale en persoonlijke diensten verhoudingsgewijs even belangrijk is in de twee gewesten, is die van de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening relatief belangrijker in Wallonië.

De opsplitsing naar bedrijfstak van de werkgelegenheid in de multiregionale ondernemingen weerspiegelt ten dele de vertekeningen ten gevolge van de regionale opsplitsingsmethode. Meer dan de helft van de werknemers van de hoofdzakelijk in Brussel gevestigde multiregionale ondernemingen is actief in de bedrijfstak financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven, voornamelijk als gevolg van de concentratie van de hoofdzetels van banken en verzekeringsmaatschappijen in de hoofdstad. De toewijzing aan het Vlaamse Gewest van de grootste ondernemingen in de handel en in vervoer en communicatie ligt ten grondslag aan de aanzienlijke densiteit (53 pct.) van de Vlaamse multiregionale werkgelegenheid in die bedrijfstak, terwijl die branche in Wallonië minder dan 30 pct. van de banen vertegenwoordigt. De nijverheid, daarentegen, vertegenwoordigt 43 pct. van de

multiregionale werkgelegenheid in Wallonië, tegen slechts 22 pct. in Vlaanderen. Ook de bouw is er relatief sterker ontwikkeld en hetzelfde geldt, zij het in mindere mate, voor de financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven.

De werkgelegenheid is het meest gelijk verdeeld over mannen en vrouwen in de uniregionale, in Brussel gevestigde ondernemingen: vrouwen vertegenwoordigen er immers zowat 44 pct. van het personeel, terwijl ze in Vlaanderen en Wallonië verhoudingsgewijs minder dan 40 pct. vertegenwoordigen, net trouwens als in het geheel van de multiregionale ondernemingen. Ook in deze laatste categorie onderscheidt Brussel zich van de twee andere gewesten door een iets ruimer aandeel van vrouwen, namelijk 39,6 pct., tegen respectievelijk 36 en 35,3 pct. in Vlaanderen en Wallonië. De omvang van de vrouwelijke werkgelegenheid in Brussel kan ten dele worden verklaard door het feit dat veel dienstenactiviteiten in dat gewest geconcentreerd zijn. Die activiteiten namen de afgelopen jaren overigens een hoge vlucht en oefenden een sterke aantrekkingskracht uit op de beschikbare arbeidskrachten, veelal vrouwen.

GRAFIEK 5 ARBEIDSDUUR PER VTE
(jaargemiddelden, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Uniregionale en multiregionale ondernemingen van de drie gewesten.

2.3 Arbeidsduur en -kosten

In 2002 beliep de gemiddelde arbeidsduur van een VTE in België 1.550 arbeidsuren. Deze variabele verschilt echter aanzienlijk tussen de gewesten: in de Brusselse uniregionale ondernemingen is de gemiddelde arbeidsduur het hoogst, met 1.606 uren. In de uniregionale Vlaamse ondernemingen bedraagt hij 1.557 uur, gemiddeld zowat twintig uur meer dan in de Waalse. De gemiddelde arbeidsduur is over het algemeen korter in de multiregionale ondernemingen. De gemiddelde jaarlijkse arbeidsduur in deze ondernemingen beloopt 1.542 uur in Vlaanderen, 1.511 uur in Wallonië en slechts 1.475 uur in Brussel.

Deze verschillen zijn toe te schrijven aan de structurele verschillen in het economisch weefsel van elke regio. De gemiddelde jaarlijkse arbeidsduur in de hoofdzakelijk in Brussel gevestigde multiregionale ondernemingen ligt hoger dan die van de andere gewesten voor de nijverheid en de bouw en even hoog in de bedrijfstak handel, vervoer en communicatie. Hij is daarentegen duidelijk korter (langer) dan die in Wallonië (Vlaanderen) in de bedrijfstak overige diensten en ontegenzeggelijk het kortst in de bedrijfstak financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven, waarin meer dan de helft van het

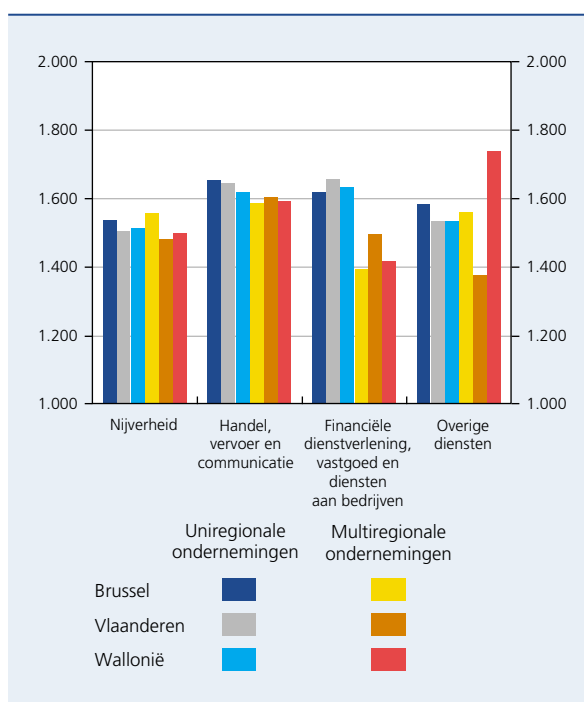
personeel van de Brusselse multiregionale ondernemingen werkzaam is.

In de uniregionale ondernemingen zijn de verschillen tussen de drie gewesten beperkt in het vlak van de bedrijfstakken. Het relatieve belang van deze laatste verklaart dus het grootste deel van de verschillen die voor de gewesten als geheel tot uiting komen.

Sinds 1998 wordt in alle ondernemingscategorieën een daling van de gemiddelde jaarlijkse arbeidsduur opgetekend, maar ze was veel sterker in de hoofdzakelijk in Brussel en Vlaanderen gevestigde multiregionale ondernemingen; daar verminderde de arbeidsduur met respectievelijk 8,5 en 7,2 pct., terwijl de daling in Wallonië beperkt bleef tot minder dan 2 pct. In totaal beliep de arbeidsduurverkortung voor het land als geheel 3,1 pct.

Het overwicht van de financiële dienstverlening en de verzekeringen in de economische activiteit van Brussel beïnvloedt eveneens de gemiddelde arbeidskosten. Die bedrijfstak is de branche met de gemiddeld beschouwd hoogste uurloonkosten van de hele economie, met uitzondering van de branche energie en water. Die kosten bedroegen in 2002 45 euro per arbeidsuur, tegen gemiddeld 28,7 euro in alle bedrijfstakken samen. Hierdoor

GRAFIEK 6 ARBEIDSDUUR PER VTE IN 2002 IN DE VOORNAAMSTE BEDRIJFSTAKKEN
(jaargemiddelden, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

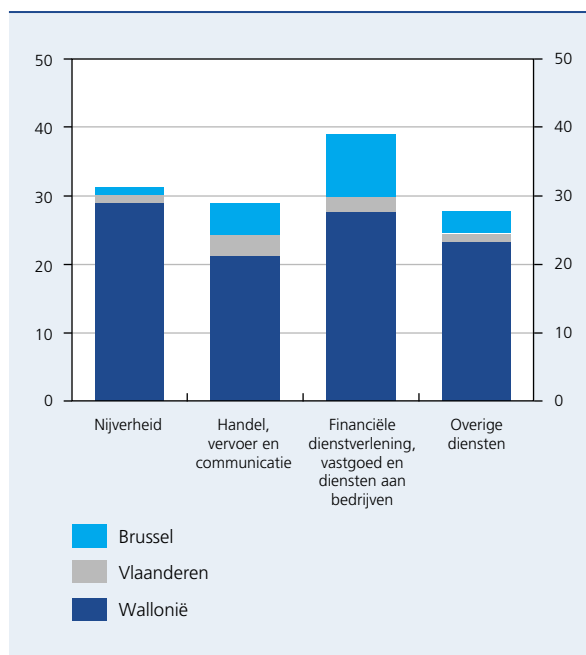

liggen de uurloonkosten in de multiregionale ondernemingen van Brussel het hoogst, namelijk bijna 40 euro, tegen zowat 31 euro in de multiregionale ondernemingen van de twee andere gewesten. Voor de uniregionale ondernemingen zijn de uurloonkosten eveneens het hoogst in Brussel, te weten 31,7 euro, tegen respectievelijk 26,9 en 24,6 euro in Vlaanderen en in Wallonië.

Voor de personeelskosten per gewerkt uur blijft de hiërarchie tussen de gewesten in de verschillende bedrijfstakken identiek voor de uniregionale ondernemingen, in tegenstelling tot de resultaten inzake arbeidsduur. Die kosten liggen steeds het laagst in de in Wallonië gevestigde ondernemingen en het hoogst in Brussel. Terwijl in de nijverheid de verschillen tussen de gewesten vrij miniem blijven, zijn ze meer uitgesproken voor de branches « handel, vervoer en communicatie » en « overige diensten » en nog belangrijker bij de « financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven ». In de laatstgenoemde bedrijfstak bedragen de uurloonkosten immers 39 euro in Brussel, tegen ongeveer 30 in Vlaanderen en slechts 28 in Wallonië.

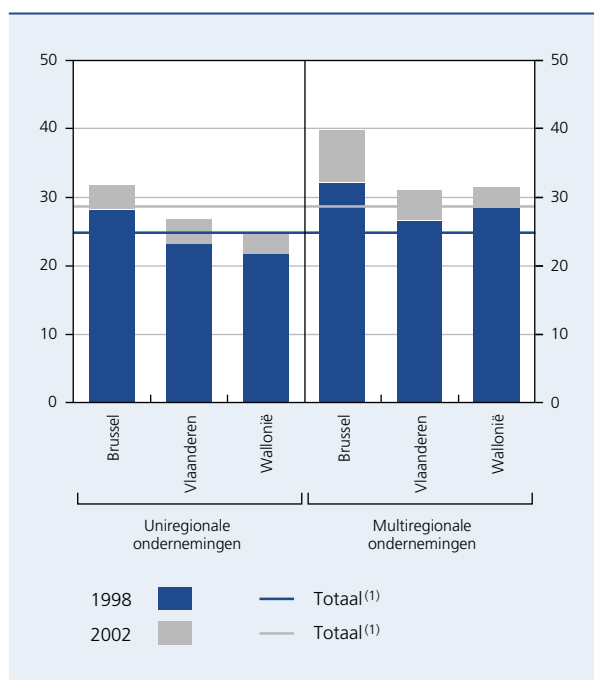
Hoewel de uurloonkosten van gewest tot gewest verschillen, is het verloop ervan tussen 1998 en 2002 relatief homogeen gebleken. Gemiddeld bedroeg de stijging iets

GRAFIEK 8 PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR IN 2002 IN DE VOORNAAMSTE BEDRIJFSTAKKEN VAN DE UNIREGIONALE ONDERNEMINGEN
(jaargemiddelden, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

GRAFIEK 7 PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR
(jaargemiddelden, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Uniregionale en multiregionale ondernemingen van de drie gewesten.

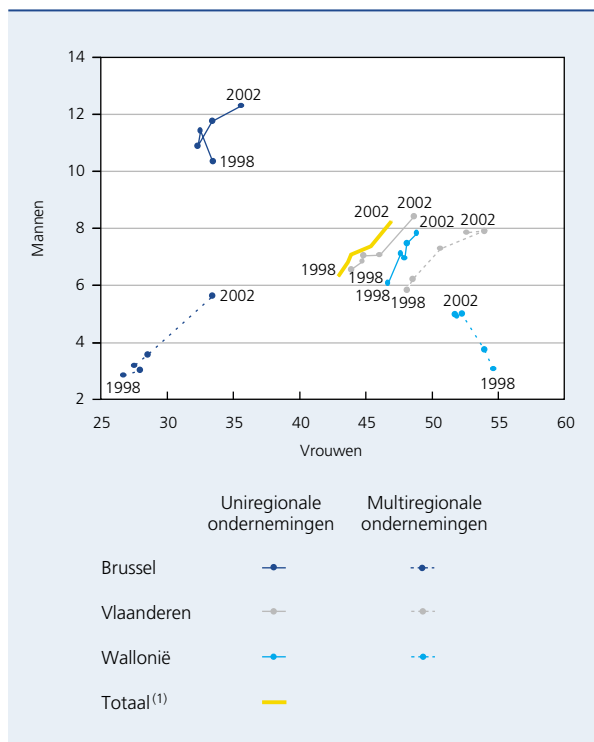
meer dan 15 pct. In Vlaanderen gingen die kosten iets sneller in de hoogte, namelijk met 16 pct., zowel voor de uniregionale als voor de multiregionale ondernemingen. Elders bleef het groeitempo matiger, behalve in de hoofdzakelijk in Brussel gevestigde multiregionale ondernemingen, waar de stijging, uitgaande van een nochtans reeds hoger peil, 24 pct. beliep.

2.4 Aard van de arbeidsovereenkomsten

Reeds vele jaren neemt het succes van deeltijdarbeid toe. Dit traditioneel meer bij de vrouwen ingeburgerde arbeidstype is recentelijk ook bij de mannelijke werknemers populairder geworden. In dat opzicht gedroegen de uniregionale ondernemingen in Vlaanderen en in Wallonië zich sinds 1998 vrij vergelijkbaar, zodat het aandeel van deeltijdarbeid, zowel voor mannen als voor vrouwen, er in 2002 even groot was, namelijk zowat 8 pct. voor de mannen en 48 pct. voor de vrouwen. Hoewel het verloop in de hoofdzakelijk in Vlaanderen gevestigde multiregionale ondernemingen vergelijkbaar was met dat in de net beschreven bedrijven, volgden die welke voornamelijk in Wallonië gevestigd zijn een atypische ontwikkeling: uitgaande van een weliswaar zeer hoog peil is het aandeel van de deeltijdarbeid voor vrouwen er teruggelopen, van

GRAFIEK 9 VERLOOP VAN DE DEELTIJDARBEID VOOR MANNEN EN VROUWEN TUSSEN 1998 EN 2002

(procenten van de werkgelegenheid aan het einde van het boekjaar, totale populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Uniregionale en multiregionale ondernemingen van de drie gewesten.

bijna 55 pct. in 1988 tot 52 pct. in 2002. De deeltijdarbeid voor mannen, die zeer weinig voorkwam, is er daarentegen fors gestegen.

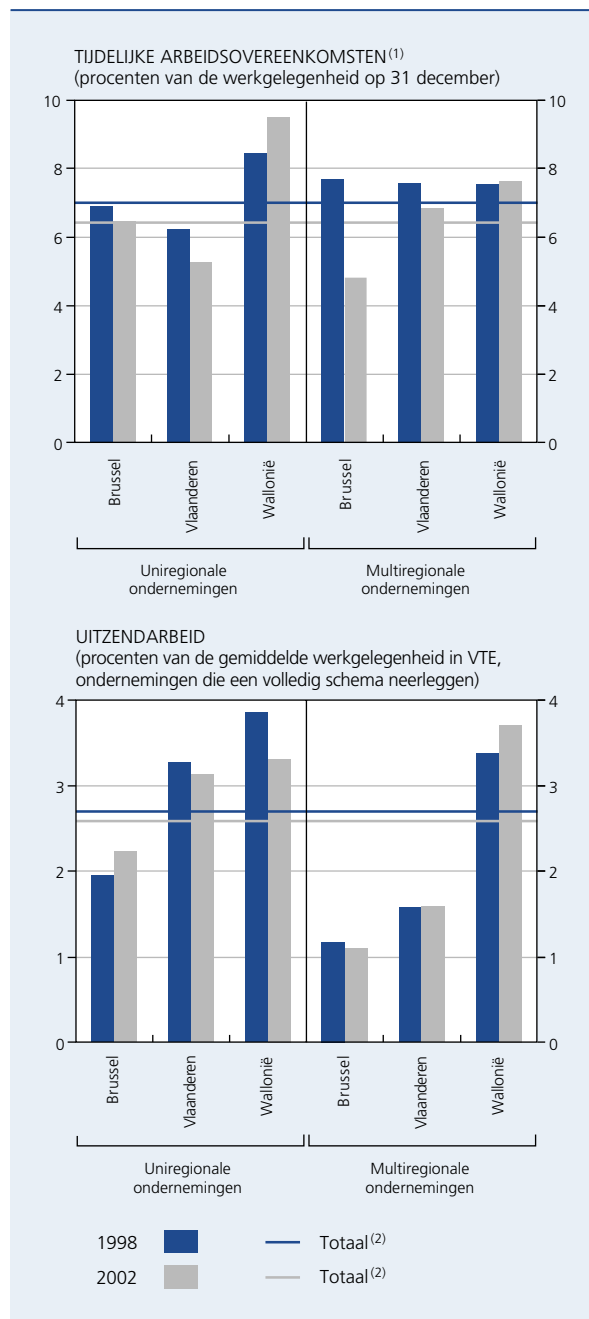
Ten slotte onderscheiden de ondernemingen in het Brusselse Gewest zich van de andere door het relatief geringe aandeel van deeltijdarbeid voor vrouwen. In 2002 werkte ongeveer 35 pct. van de vrouwelijke werknemers in de Brusselse uniregionale ondernemingen deeltijds; in de multiregionale ondernemingen was dat aandeel nog geringer, terwijl het nationale gemiddelde bijna 47 pct. bedroeg. De deeltijds werkende mannen, daarentegen, maakten meer dan 12 pct. uit van het mannelijke personeelsbestand in de Brusselse uniregionale ondernemingen, terwijl ze in alle andere ondernemingscategorieën minder dan 8,5 pct. vertegenwoordigden.

Hoewel deeltijdarbeid in de in Wallonië gevestigde uniregionale ondernemingen niet veel vaker voorkomt dan in de voornamelijk in Vlaanderen actieve ondernemingen, maken de eerstgenoemde daarentegen meer dan de tweede gebruik van soepeler vormen van

arbeidsovereenkomsten, namelijk van tijdelijke contracten voor de in het personeelsregister ingeschreven werknemers en van uitzendcontracten voor de externe werknemers.

GRAFIEK 10 GEBRUIK VAN SOEPELE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN

(totale populatie)

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten en arbeidsovereenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk.

(2) Uniregionale en multiregionale ondernemingen van de drie gewesten.

In de uitsluitend in Wallonië gevestigde ondernemingen beliep het aandeel van de tijdelijke contracten (namelijk arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten en arbeidsovereenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk) in 2002 9,5 pct. van het in het personeelsregister ingeschreven personeel, terwijl het in de Brusselse en de Vlaamse uniregionale ondernemingen respectievelijk op 6,5 en 5,3 pct. uitkwam. Dat aandeel was er tussen 1998 en 2002 bovendien gekrompen, terwijl het in de Waalse ondernemingen met een procentpunt was toegenomen.

Tijdelijke arbeidsovereenkomsten komen eveneens frequenter voor in de hoofdzakelijk in het Waalse Gewest gevestigde multiregionale ondernemingen: 7,6 pct. van de werknemers wordt er met een dergelijk contract in dienst genomen, een cijfer dat tussen 1998 en 2002 slechts weinig varieerde. In de Vlaamse multiregionale bedrijven werd tijdens die periode een daling met 0,8 procentpunt opgetekend, terwijl in Brussel het aandeel van de tijdelijke arbeidsovereenkomsten teruggelopen is van 7,7 pct. van het totaal in 1998 tot minder dan 5 pct. in 2002.

De Waalse ondernemingen doen ook vaker een beroep op uitzendarbeid. Dit arbeidstype, dat aanvankelijk werd gecreëerd om tijdelijk extra werk te kunnen opvangen, wordt thans ook dikwijls gehanteerd als instrument om nieuw personeel te selecteren, aangezien het een deel van de indienstnemingskosten afwentelt op het uitzendbedrijf en het de ondernemingen in staat stelt een werknemer pas in dienst te nemen nadat deze heeft bewezen wat hij waard is. Er zij aan herinnerd dat enkel de ondernemingen die verplicht zijn een volledig schema neer te leggen, informatie over het beroep op uitzendkrachten moeten meedelen. Het aandeel van uitzendarbeid in de in VTE uitgedrukte werkgelegenheid bedroeg in Wallonië, in 2002, 3,7 pct. in de multiregionale ondernemingen en 3,3 pct. in de uniregionale, terwijl het in België gemiddeld 2,6 pct. beliep. Het in 2002 opgetekende peil was weliswaar hoog, maar impliceerde toch een achteruitgang ten opzichte van de situatie in 2000, een jaar met een bijzonder krachtige economische groei. In dat jaar steeg het aandeel van de uitzendarbeid in Wallonië tot boven 4 pct. van de werkgelegenheid in VTE, en dit zowel in de uniregionale als in de multiregionale ondernemingen. In dit laatste geval moet het intensieve beroep op uitzendkrachten in verband worden gebracht met de sterkere specialisatie van deze ondernemingen in de nijverheid, een branche die meer dan de helft van de in alle sociale balansen samen geregistreerde uitzendkrachten in dienst heeft.

De Vlaamse ondernemingen doen in mindere mate een beroep op uitzendarbeid en de Brusselse ondernemingen nóg minder. De voornamelijk in Brussel gevestigde multiregionale ondernemingen behoren immers grotendeels tot de financiële sector, waar het beroep op uitzendkrachten beperkt blijft: in totaal maakten deze laatste er in 2002 amper iets meer dan 1 pct. van het personeelsbestand in VTE uit. In de Vlaamse multiregionale ondernemingen lag dat aandeel nauwelijks hoger, namelijk 1,6 pct. Dit lage percentage wordt verklaard door de aanwezigheid van zeer grote, in de branche vervoer en communicatie opererende bedrijven, waarin uitzendarbeid eveneens weinig voorkomt. In de uniregionale ondernemingen van die twee gewesten, waar de economische activiteit meer gevarieerd is, vertegenwoordigt uitzendarbeid een groter aandeel van de werkgelegenheid in VTE, te weten 2,2 pct. in Brussel en 3,1 pct. in Vlaanderen.

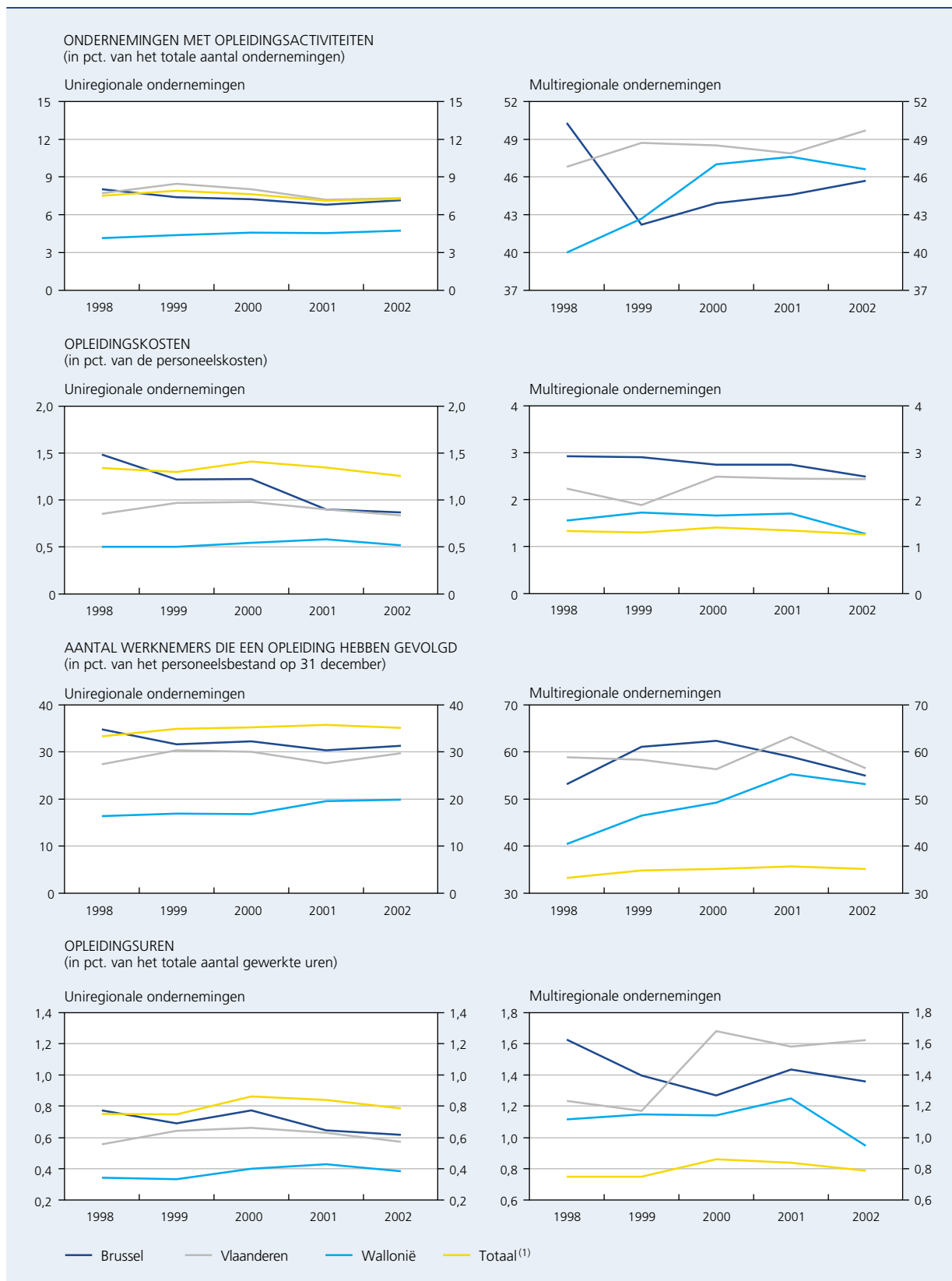
2.5 Opleiding

Hoewel de aard van de activiteit het opleidingsbeleid van de ondernemingen beïnvloedt, zijn de verschillen tussen de bedrijven vooral toe te schrijven aan hun omvang. Er bestaan immers sterke verschillen tussen het peil van de opleidingsindicatoren voor de – grote – multiregionale ondernemingen en voor de – kleinere – uniregionale bedrijven.

In 2002 deelden 5.200 ondernemingen informatie mee over hun opleidingsbeleid, dat is 7,3 pct. van het totale aantal vennootschappen die een sociale balans neerlegden. In de uniregionale ondernemingen, die in elk van de drie gewesten gemiddeld ongeveer 19 werknemers in dienst hebben, lag dat aandeel in de buurt van 7 pct. in Vlaanderen en Brussel, maar 5 pct. in Wallonië. Ter vergelijking, ongeveer de helft van de multiregionale vennootschappen, met gemiddeld 460 werknemers, verstrekten in hun sociale balans inlichtingen over hun opleidingsinspanningen. In 2001 was het aandeel van multiregionale ondernemingen met opleidingsactiviteiten identiek in het Vlaamse en het Waalse Gewest, terwijl de Waalse multiregionale ondernemingen gemiddeld de helft kleiner zijn dan hun Vlaamse tegenhangers. In 2002 is echter een verschil ontstaan. Het aandeel van de ondernemingen die een opleiding verstrekken, werd immers groter in Vlaanderen (49,7pct.) en kleiner in Wallonië (46,6 pct.). Het blijft er echter hoger dan dat in Brussel, dat 45,7 pct. beliep.

GRAFIEK 11 PERMANENTE FORMING IN DE ONDERNEMINGEN

(procenten, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Uniregionale en multiregionale ondernemingen van de drie gewesten.

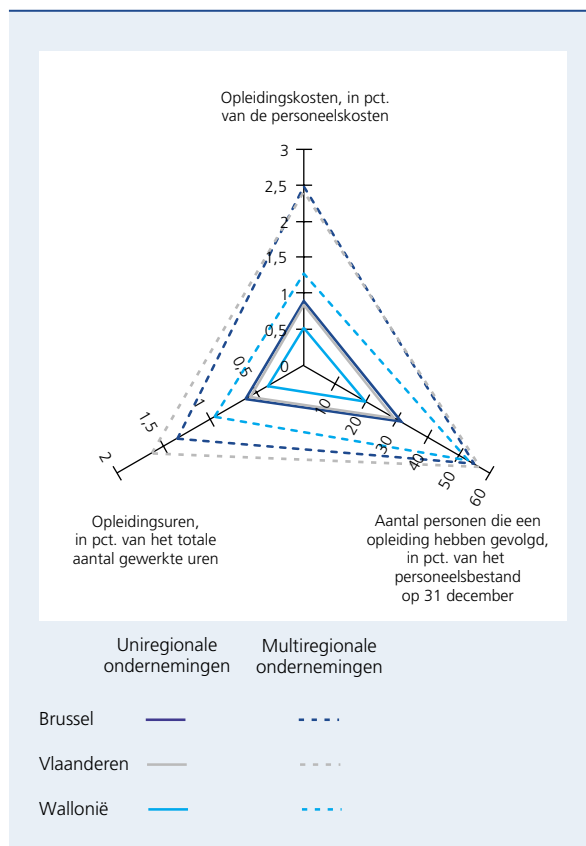
Uitgedrukt in procenten van het personeelsbestand op 31 december is het aandeel van de opgeleide werknemers in de multiregionale ondernemingen eveneens zeer sterk vergelijkbaar in de verschillende gewesten. In dat verband gaf Wallonië een opmerkelijke vooruitgang te zien, daar het aandeel van de werknemers die een opleiding volgden tussen 1998 en 2001 ononderbroken is toegenomen – van 40 tot 55,3 pct. –, alvorens af te nemen tot 53,1 pct. in 2002. In de andere gewesten liep de ontwikkeling uiteen. In Brussel is de participatiegraad gestegen van 53 pct. in 1998 tot 62 pct. in 2000; daarna liep hij terug tot 55 pct. in 2002. In Vlaanderen werd de tussen 2000 en 2001 opgetekende stijging in 2002 volledig tenietgedaan, in dat jaar volgde 56,6pct. van het personeel een opleiding.

In de Waalse uniregionale ondernemingen was de 3,5 procentpunten belopende groei van de participatiegraad aan opleiding die tussen 1998 en 2002 werd opgetekend, onvoldoende om de achterstand weg te werken, ook al nam die ratio in de beide andere gewesten nauwelijks toe. In 2002 bedroeg de participatiegraad zowel in Vlaanderen als in Brussel ongeveer 30 pct., terwijl hij in Wallonië nog iets minder dan 20 pct. beliep.

De achterstand van de Waalse uniregionale ondernemingen op de Vlaamse en Brusselse ondernemingen uit diezelfde categorie kan blijkbaar niet worden verklaard door het verschil in economische structuur. Ongeacht de bedrijfstak is de participatie aan opleiding in de Waalse ondernemingen immers lager, soms veel lager, dan in de beide andere gewesten. Een dergelijke achterstand is ook merkbaar voor de relatieve opleidingsduur en de relatieve kosten daarvan.

Voor deze twee laatstgenoemde indicatoren doen de Waalse multiregionale ondernemingen het ook beduidend minder goed dan de Vlaamse en de Brusselse tegenhangers. De verschillen zijn wellicht gedeeltelijk toe te schrijven aan de kleinere omvang van de Waalse ondernemingen: de ecarts tussen de ondernemingen voor de in uren en in budget uitgedrukte opleidingsinspanningen zijn immers veel groter dan die inzake participatiegraad. De bedrijfstak speelt echter voor die multiregionale ondernemingen ook een doorslaggevende rol. De ondernemingen uit de branche van de financiële diensten (die voornamelijk in Brussel gevestigd zijn) en die uit de bedrijfstak vervoer en communicatie (toegerekend aan het Vlaamse Gewest), zijn grote verbruikers van opleidingen, terwijl de nijverheid (de verhoudingsgewijs belangrijkste bedrijfstak in Wallonië) ter zake minder besteedt.

GRAFIEK 12 DE PERMANENTE FORMING IN DE ONDERNEMINGEN IN 2002: VERDUIDELIJING VAN DE REGIONALE VERSCHILLEN
(procenten, totale populatie)

Bron: NBB (sociale balansen).

Aldus bedroeg volgens de indicator m.b.t. de opleidingsduur het aandeel van het totale aan opleiding bestede arbeidsvolume in 2002 0,95 pct. voor de Waalse multiregionale ondernemingen, tegen 1,36 pct. in Brussel en 1,62 pct. in het Vlaamse Gewest. Het verschil tussen Wallonië en de andere gewesten is tussen 2001 en 2002 sterk vergroot. In de uniregionale ondernemingen bleef die indicator in de drie gewesten relatief stabiel. Het in Wallonië opgetekende peil van 0,38 pct. beliep ongeveer twee derde van het niveau in de twee andere gewesten, dat uitkwam op zowat 0,60 pct.

De kostenindicator bleef tussen 1998 en 2002 in de Waalse uniregionale ondernemingen nagenoeg onveranderd. De stijging ervan bleef immers beperkt tot 4 pct., terwijl tegelijkertijd de opleidingsduur uitgedrukt in verhouding tot het aantal gewerkte uren met 12 pct. toenam en de participatiegraad van de werknemers met 21 pct. in de hoogte ging. De meer gematigde stijging van die kostenindicator is misschien toe te schrijven aan het

groter gebruik van de opleidingscheques die vanaf 1998 in Wallonië zijn ingevoerd en die een deel van de opleidingsuitgaven van de kmo's subsidiëren. Een soortgelijk subsidiëeringsmechanisme werd in het Vlaamse Gewest pas in 2002 opgezet, zodat de effecten ervan wellicht nog maar in beperkte mate tot uiting komen in de sociale balansen betreffende dat boekjaar. In totaal beliep het opleidingsbudget in 2002 0,52 pct. van de personeelskosten van de Waalse uniregionale ondernemingen, tegen respectievelijk 0,84 en 0,87 pct. in de Vlaamse en Brusselse ondernemingen. In deze laatste bedroeg het in 2002 bereikte peil minder dan 60 pct. van dat in 1998, wat wijst op een geleidelijke verlaging van de voor opleiding uitgetrokken middelen.

In de – qua omvang grotere – multiregionale ondernemingen is het aan opleiding bestede budget verhoudingsgewijs veel ruimer dan in de uniregionale bedrijven: zo vertegenwoordigden opleidingen in Vlaanderen en in Brussel ongeveer 2,5 pct. van de personeelskosten, terwijl Wallonië, met zowat 1,3 pct., duidelijk achterbleef.

Conclusie

De in 1996 ingevoerde sociale balans bevat waardevolle informatie over het werkgelegenheids-, loon- en opleidingsbeleid van de ondernemingen.

In het eerste deel van het artikel worden de voorlopige resultaten toegelicht die uit de analyse van de sociale balansen voor het jaar 2003 zijn afgeleid. Aangezien nog niet alle sociale balansen voor dat boekjaar beschikbaar zijn, berust de studie op een beperkte populatie, die samengesteld is volgens het principe van het constante staal. In die beperkte populatie is de werkgelegenheid in 2003 met gemiddeld 0,8 pct. op jaarbasis gedaald, maar is het banenverlies aan het einde van het jaar licht vertraagd. Terwijl de voltijdse werkgelegenheid verminderd is, is het aantal deeltijdwerkers opnieuw gestegen. Zo is het aantal deeltijds werkende mannen met 13 pct. toegenomen. Uit de analyse van de personeelsbewegingen, die enkel mogelijk is voor de ondernemingen die een volledig schema neerleggen, blijkt dat die toename vooral te maken heeft met de omzetting van voltijdse in deeltijdse arbeidsovereenkomsten. Overigens werd tussen 2002 en 2003 een vertraging van de netto-uitredingen van laag- en middengeschoold personeel opgetekend. Daarentegen bleef de netto-instroom van hooggeschoold personeel lager dan tijdens het voorgaande jaar. Om hun personeel in te krimpen, gaven de werkgevers de voorkeur aan de sociaal meest aanvaardbare oplossingen. Het aantal ontslagen is tussen 2002 en 2003 immers slechts weinig toegenomen, in tegenstelling tot de (brug)pensioneringen en de

niet-verlenging van tijdelijke arbeidsovereenkomsten. Al met al is het aantal tijdelijke contracten gedaald. Ook het aantal arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde duur is verminderd, hoewel trager. Derhalve is de structuur van de werkgelegenheid naar arbeidsovereenkomst, die zeer sterk wordt gedomineerd door de arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde duur, nauwelijks veranderd. Het beroep op uitzendarbeid is daarentegen gestegen en bevestigt aldus de tekenen die wijzen op een verbetering in de situatie van de ondernemingen uit de beperkte populatie.

De personeelskosten zijn tussen 2002 en 2003 met 1,6 pct. gestegen. Aangezien de werkgelegenheid in VTE met gemiddeld 1 pct. afnam en de arbeidsduur per VTE onveranderd bleef, zijn de kosten per gewerkt uur met 2,7 pct. toegenomen, waarbij de stijging meer uitgesproken was in de kleine en middelgrote ondernemingen dan in de grote.

Het opleidingsbeleid weerspiegelde nog steeds de conjuncturele onzekerheden waarmee de werkgevers in 2002 te kampen hadden. De participatiegraad aan opleiding stagneerde, net als het aandeel van de arbeidsuren die worden besteed aan het verwerven of op peil houden van de vaardigheden van het personeel. De indicator van de financiële inspanningen van de ondernemingen voor opleiding, die het opleidingsbudget plaatst tegenover de totale personeelskosten, is tussen 2002 en 2003 met 4,5 pct. teruggelopen, tot 1,2 pct. Deze nieuwe daling doet de inspanningen teniet die eind jaren negentig ter zake waren geleverd, zodat tussen 1998 en 2003 al met al geen enkele stijging werd opgetekend in de richting van de in het centrale akkoord van 1998 vastgelegde doelstelling van 1,9 pct.

In het tweede deel van het artikel worden de specifieke kenmerken belicht van de in de drie gewesten van het land opererende ondernemingen, waarbij de verdeling van de sociale balansen tussen die drie entiteiten gebeurd is op grond van het gewest waarin voor de onderneming het grootste aantal banen wordt opgetekend. Met betrekking tot het relatieve aandeel van elk gewest in de totale werkgelegenheid leidt deze werkmethode tot scheefftrekkingen: grote ondernemingen met een vestiging in de drie gewesten van het land worden immers toegerekend aan een bepaald gewest als gevolg van, bijvoorbeeld, de centralisatie van een reeks activiteiten in hun hoofdzetel. De sociale balansen werden derhalve opgesplitst naargelang de ondernemingen actief waren in slechts één enkel gewest of in meerdere gewesten. Aldus onderscheiden we uniregionale Brusselse, Vlaamse en Waalse bedrijven en multiregionale hoofdzakelijk Brusselse, Vlaamse en Waalse ondernemingen.

Die verdeling brengt de specifieke kenmerken van elke ondernemingsgroep aan het licht en de grotere of kleinere invloed van de aard van hun activiteiten op de resultaten die worden verkregen voor bijvoorbeeld de arbeidsduur of het opleidingsbeleid. Deze analyse vormt echter slechts een eerste benadering van de regionale kenmerken van de ondernemingen via de sociale balans. Zij zou moeten worden verdiept teneinde, onder meer, beter de oorzaken van de verschillen tussen de ondernemingen van de drie gewesten te begrijpen.

Zo weerspiegelt de gemiddelde arbeidsduur in de zes ondernemingsgroepen de uiteenlopende activiteitsstructuur, aangezien binnen de bedrijfstakken de in de verschillende gewesten opgetekende arbeidsduur relatief homogeen is. Dat geldt in mindere mate voor de personeelskosten, althans voor de uniregionale ondernemingen. Zo liggen bijvoorbeeld de uurloonkosten systematisch lager in de Waalse ondernemingen en hoger in de Brusselse, hoewel die bedrijven gemiddeld beschouwd van dezelfde omvang zijn.

Inzake opleidingsbeleid blijven de Waalse uniregionale ondernemingen, ondanks de stijgingen van de participatie van de gesalarieerden, achter bij de twee andere gewesten. Voor de multiregionale ondernemingen zijn de minder goede resultaten in Wallonië wellicht voor een deel te wijten aan het feit dat de Waalse ondernemingen gemiddeld kleiner zijn, alsook aan het overwicht van de nijverheid, waar traditioneel minder middelen aan opleiding worden besteed dan bijvoorbeeld in de branche financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven – die 55 pct. van het personeel van de Brusselse multiregionale ondernemingen in dienst heeft – en in de bedrijfstak handel, vervoer en communicatie, die meer dan de helft van het personeelsbestand van de Vlaamse multiregionale ondernemingen omvat.

Bijlage 1

Methodologie voor de samenstelling van de ondernemingspopulaties voor de boekjaren 1997 tot 2003 en kenmerken van de beperkte populatie gebruikt voor de analyse van 2003

De ondernemingspopulaties aan de hand waarvan de resultaten worden berekend die zijn opgenomen in de tabellen en grafieken van dit artikel, bestaan uit ondernemingen waarvan de sociale balansen met goed gevolg bepaalde homogeniteits-, coherentie- en kwaliteitscontroles hebben doorstaan. De methodologische principes die bepalen of de ondernemingen al dan niet worden opgenomen, zijn identiek, zowel voor de boekjaren waarvoor een definitieve afsluiting gebeurde (namelijk 1997 tot 2002) als voor het boekjaar 2003, dat op 9 september 2004 vervroegd werd afgesloten.

1. Methodologie voor de samenstelling van de voor analyse in aanmerking komende ondernemingspopulaties

1.1 Duur en afsluitingsdatum van het boekjaar

Teneinde de interne coherentie van de sociale balansen en de homogeniteit van de periode waarop de analyse betrekking heeft, te garanderen, worden alleen de ondernemingen in aanmerking genomen die op 31 december een boekjaar van 12 maanden hebben afgesloten.

1.2 Uitsluiting van sommige categorieën van ondernemingen of activiteiten

In de analyse is geen rekening gehouden met de ondernemingen die volgens de nationale rekeningen tot de overheidssector behoren en die hoofdzakelijk opgenomen zijn in de bedrijfstakken L « openbaar bestuur » (in de sociale balans vooral ziekenfondsen) en M « onderwijs », teneinde zo dicht mogelijk het concept van de particuliere sector te benaderen, waarin de ondernemingen een homogener gedrag vertonen. Daartegenover zijn de overheidsbedrijven opgenomen in de referentiepopulatie in de bedrijfstakken waarin zij hun bedrijvigheid uitoefenen.

De ondernemingen van de afdeling NACE-BEL 80 « onderwijs » uit de particuliere sector, alsook de ondernemingen die geen zichtbare activiteit uitoefenen of waarvan de activiteit onvoldoende is gepreciseerd en de extraterritoriale organisaties die tot de particuliere sector behoren, zijn eveneens buiten beschouwing gelaten. Voorts zijn de uitzendkantoren, gelet op het specifieke karakter van de bedrijfstak en de moeilijkheid om de anomalieën in hun sociale balans te onderkennen, evenmin opgenomen.

Tot slot zijn de ondernemingen die minder dan één VTE-werknemer in dienst hebben uit de analyse weggelaten vanwege de talrijke anomalieën in hun sociale balansen.

1.3 Coherentie tussen jaarrekening en sociale balans

Om een vergelijking te kunnen maken tussen de jaarrekening en de sociale balans van de ondernemingen die deze beide documenten moeten neerleggen, worden enkel die ondernemingen in aanmerking genomen waarvoor die documenten betrekking hebben op eenzelfde loontrekkende populatie, wat erop neer komt dat de ondernemingen waarvan een deel van de werknemers in het buitenland werkt of niet in het personeelsregister is ingeschreven (statutair personeel), worden uitgesloten. In de praktijk betekent dit dat de rubrieken die de tewerkgestelde werknemers registreren, namelijk 1003 in de sociale balans en 9087 in de jaarrekening, gelijk moeten zijn. Een klein verschil, van minder dan 0,5 VTE, wordt evenwel geduld.

1.4 Kritieke drempelwaarden voor enkele ratio's

Tal van ondernemingen geven voor een of ander jaar abnormale waarden op inzake personeelskosten per arbeidsuur of gewerkte uren per VTE. Daarom zijn kritieke waarden voor die ratio's vastgesteld. In sommige gevallen zijn de drempelwaarden versoepeld teneinde rekening te houden met specifieke, sectorgebonden situaties. De ondernemingen die, voor een bepaald jaar, resultaten meedelen waarvan de ratio's buiten die kritieke waarden vallen, worden voor dat jaar uit de populatie geweerd. Op basis van dat criterium kan een onderneming dus voor een welbepaald jaar uitgesloten zijn, maar voor de overige jaren wel opgenomen worden.

De gemiddelde *kosten per uur* die worden verkregen door rubriek 1023 te delen door rubriek 1013, moeten tussen 10 en 100 euro liggen. Voor restaurants en cafés, kapsalons, taxi's en beschutte werkplaatsen is de onderste grenswaarde verlaagd tot 7 euro.

Het *jaarlijks aantal gewerkte uren per VTE*, dat wordt verkregen door rubriek 1013 te delen door rubriek 1003, mag noch lager zijn dan 800 (behalve in de bouw en burgerlijke bouwkunde, waar de grenswaarde tot 600 uren is verminderd), noch hoger dan 2200 (behalve in het goederenvervoer over de weg, waar deze drempelwaarde tot 3000 uren is opgetrokken).

1.5 Correcties aan de opleidingsrubrieken

De sociale balans is momenteel het enige instrument om jaarlijks de opleidingsinspanning van de ondernemingen te meten; die inspanning wordt zowel door de sociale gesprekspartners als door de Europese overheidsinstanties als essentieel beschouwd.

Ieder jaar opnieuw worden echter aanzienlijke, en soms zelfs recurrente, anomalieën vastgesteld in de rubrieken met betrekking tot de opleiding (aantal opgeleide werknemers, opleidingsuren en -kosten). Om die anomalieën weg te werken en toch de sociale balansen in hun geheel te behouden voor de ondernemingen waar de bedoelde anomalieën worden vastgesteld, werden de opleidingsgebonden rubrieken voor deze ondernemingen op nul gezet, terwijl de rest van de sociale balans integraal is behouden. Bij het opsporen van anomalieën worden twee ratio's gebruikt: het aantal opleidingsuren per opgeleide werknemer mag niet méér bedragen dan 15 pct. van het aantal uren dat een VTE per jaar werkt, terwijl de gemiddelde opleidingskosten per uur niet meer dan vijfmaal hoger mogen liggen dan de gemiddelde personeelskosten per uur. Daartegenover wordt geen enkele correctie toegepast op de sedert het boekjaar 2002 ingevoerde rubrieken met betrekking tot het mentorschap.

De toepassing van deze strikte methodologische principes voor de samenstelling van de basispopulaties vermindert onvermijdelijk het aantal in de analyse opgenomen ondernemingen ten opzichte van de ondernemingspopulatie die een sociale balans had neergelegd voor elk van de betreffende boekjaren, zoals blijkt uit de door de Balanscentrale gepubliceerde geglobaliseerde gegevens.

Bovendien verschilt de in dit artikel gehanteerde rangschikking van de ondernemingen volgens bedrijfstak van de door de Balanscentrale gehanteerde rangschikking, omdat de activiteitscode in het door het NIS op grond van de DBRIS-databank⁽¹⁾ uitgewerkte bedrijfsregister stelselmatig de voorkeur kreeg op de door de Balanscentrale toegewezen code. De herclassificaties die daaruit zijn voortgevloeid, hadden evenwel slechts betrekking op een beperkt aantal ondernemingen.

Ondanks de uitsluiting van een aantal ondernemingen, ingegeven door de bekommernis om te steunen op betrouwbare en coherente historische gegevens, blijven de voor de jaren 1997 tot 2002 in aanmerking genomen ondernemingspopulaties ruimschoots representatief voor het totaal, zowel wat het aantal ondernemingen als het aantal werknemers betreft. De voor die boekjaren verkregen resultaten mogen als representatief worden beschouwd voor de hele loontrekkende populatie.

(1) Het door het NIS voor 2002 uitgewerkt bedrijfsregister (dat een reeks administratieve inlichtingen bevat met betrekking tot de tijdens een bepaald jaar actieve ondernemingen) werd als referentie gekozen. Dit betekent dat een onderneming over de volle zeven jaar van de analyse dezelfde activiteitscode behoudt, voor zover zij is opgenomen in het register dat het NIS heeft opgesteld voor 2002. Zo niet behoudt de onderneming voor de jaren waarin ze in de populatie is opgenomen, de door de Balanscentrale toegekende activiteitscode.

Het is echter niet uitgesloten dat de geaggregeerde gegevens worden vertekend door eenmalige gebeurtenissen of door juridische wijzigingen in sommige grote ondernemingen. Die anomalieën zijn niet gecorrigeerd.

1.6 Samenstelling van een stabiele populatie voor de analyse 2002-2003

Het verloop tussen 2002 en 2003 wordt gemeten aan de hand van een constante beperkte populatie. Dat met een beperkte populatie wordt gewerkt, heeft te maken met het beperkte aantal ondernemingen dat bij de vervroegde afsluiting voor de analyse in aanmerking kan worden genomen. De aanwending van een constante populatie is dan weer noodzakelijk om het verloop van sommige variabelen te kunnen meten. De vergelijking van de resultaten die op grond van een beperkte populatie worden verkregen met die welke worden berekend op grond van de volledige populatie zou immers het risico impliceren vertekeningen te veroorzaken en de conclusies van de analyse te vervormen. De in dit artikel voorgestelde resultaten weerspiegelen bijgevolg de binnen een stabiele populatie opgetekende ontwikkelingen en kunnen verschillen van het verloop dat na de definitieve afsluiting voor de volledige populatie zal worden vastgesteld. De gehanteerde werkwijze impliceert immers dat de informatie verloren gaat betreffende de ondernemingen die geen sociale balans hebben neergelegd, hetzij in 2002 (pas opgerichte ondernemingen of ondernemingen die een eerste werknemer in dienst hebben genomen), hetzij in 2003 (te laat neergelegde of verwerkte sociale balans, faillissement, fusie, overname, splitsing). Aangezien de Balanscentrale bij voorrang de jaarrekeningen van de grote ondernemingen verwerkt, leiden de resultaten die op de beperkte populatie voor het jaar 2003 steunen overigens tot een zekere vertekening in het voordeel van de grote ondernemingen.

Voor de analyse van de resultaten over 2003 bestaat de beperkte populatie uit de vennootschappen die op 9 september 2004 zowel voor 2002 als voor 2003 een sociale balans hadden neergelegd, die bovendien voldeed aan de voor alle ondernemingen geldende kwaliteitscriteria (zie de punten 1.1 tot 1.5). Daarenboven is geen rekening gehouden met de door juridische wijzigingen (fusie, overname, splitsing) getroffen ondernemingen ingeval zij incoherenties vertoonden in de geregistreerde personeelsbewegingen of wanneer als abnormaal beschouwde ontwikkelingen werden vastgesteld inzake gemiddelde personeelskosten per gewerkt uur of inzake het gemiddelde jaarlijkse arbeidsvolume, die wijzen op een verkeerde registratie van de consequenties van die juridische wijzigingen.

Aan het einde van de selectieprocedure telde de beperkte populatie 40.630 ondernemingen die in het jaar 2003 samen 1.371.916 loontrekkenden in dienst hadden (zie tabel 2 van bijlage 1).

Aangezien de ondernemingspopulaties van de jaren 1997 tot 2002 een ander statuut hebben dan die van het jaar 2003, bevatten de tabellen van de bijlagen 3 tot 9 alleen gegevens over het niveau voor de jaren 1997 tot 2002. Voor 2003 worden vooral veranderingen weergegeven, die het verloop weerspiegelen dat tussen 2002 en 2003 in de ondernemingen van de beperkte populatie is vastgesteld. In sommige gevallen is voor de jaren 2002 en 2003 echter het niveau vermeld van de resultaten uit de beperkte populatie, waardoor de aandacht kan worden gevestigd op de mogelijke verschillen tussen de resultaten afkomstig van de totale populatie en die verkregen aan de hand van de beperkte populatie.

2. Kenmerken van de beperkte populatie gebruikt voor de analyse van de sociale balansen van het boekjaar 2003

2.1 Representativiteit

De werknemers ingeschreven in het register van de ondernemingen die deel uitmaken van de beperkte populatie vertegenwoordigden, in 2002, 53,3 pct. van de particuliere gesalarieerde werkgelegenheid zoals die is opgenomen in de nationale rekeningen⁽¹⁾ en 75,3 pct. van de werknemers in het geheel van de ondernemingen die een sociale balans neerlegden, hoewel het aantal in de beperkte populatie opgenomen ondernemingen slechts 56,7 pct. van de totale populatie van ondernemingen uitmaakt.

(1) Het hier gebruikte begrip gesalarieerde werkgelegenheid in de particuliere sector stemt overeen met de werkgelegenheid in de totale economie (S1) verminderd met de werkgelegenheid in de overheidssector (S13). Uit dat concept zijn nog de werknemers weggelaten die tewerkgesteld zijn in de branches L « openbaar bestuur », M « onderwijs » en P « particuliere huishoudens met werknemers », die in de sociale balansen niet volledig in aanmerking worden genomen.

TABEL 1 REPRESENTATIVITEIT VAN DE BEPERKTE POPULATIE IN 2002

	Aantal tewerkgestelde personen			Representativiteit van de beperkte populatie	
	In de nationale rekeningen ⁽¹⁾	In de sociale balans van de ondernemingen van de totale populatie ⁽²⁾	In de sociale balans van de ondernemingen van de beperkte populatie ⁽²⁾	In pct. van de gesalarieerde werkgelegenheid in de particuliere sector	In pct. van de totale populatie
	(1)	(2)	(3)	(4) = (3) : (1)	(5) = (3) : (2)
Volgens het criterium van de werkgelegenheid					
Landbouw	28.243	8.451	4.916	17,4	58,2
Nijverheid	631.929	498.823	395.818	62,6	79,4
Extractieve nijverheid	3.049	2.902	2.578	84,6	88,8
Verwerkende nijverheid	603.125	472.692	384.353	63,7	81,3
Energie en water	25.755	23.228	8.887	34,5	38,3
Bouw	187.061	133.727	92.648	49,5	69,3
Handel, vervoer en communicatie	804.757	564.008	432.028	53,7	76,6
Handel en reparaties	451.718	294.699	215.654	47,7	73,2
Horeca	99.338	48.874	25.073	25,2	51,3
Vervoer en communicatie	253.701	220.435	191.300	75,4	86,8
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	491.664	290.093	214.114	43,5	73,8
Financiële dienstverlening en verzekeringen	130.699	119.883	90.372	69,1	75,4
Vastgoed en diensten aan bedrijven	360.965	170.211	123.743	34,3	72,7
Overige diensten	451.878	340.970	243.165	53,8	71,3
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	353.831	301.765	218.966	61,9	72,6
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	98.047	39.205	24.199	24,7	61,7
Totaal	2.595.532	1.836.072	1.382.689	53,3	75,3
Volgens het criterium van het aantal ondernemingen					
	n.	71.682	40.630	n.	56,7

Bronnen : INR, NBB.

(1) Het hier gebruikte begrip gesalarieerde werkgelegenheid in de particuliere sector stemt overeen met de werkgelegenheid in de totale economie (S1) verminderd met de werkgelegenheid in de overheidssector (S13). Uit dat concept zijn nog de werknemers weggelaten die tewerkgesteld zijn in de branches L « openbaar bestuur », M « onderwijs » en P « particuliere huishoudens met werknemers », die in de sociale balansen niet volledig in aanmerking worden genomen.

(2) Rubriek 1001 + rubriek 1002.

De representativiteit volgens het criterium van de werkgelegenheid verschilt van bedrijfstak tot bedrijfstak. Uitgedrukt in procenten van het totale aantal werknemers die zijn tewerkgesteld in de ondernemingen van de totale populatie voor het boekjaar 2002, ligt de representativiteitsgraad het laagst in de bedrijfstakken waarin de zelfstandige ondernemers die, zelf indien ze personeel tewerkstellen, geen sociale balans dienen neer te leggen, sterk vertegenwoordigd zijn, evenals in de branches met overwegend kleine ondernemingen, die hun jaarrekeningen doorgaans later neerleggen. Dat is onder meer het geval in de landbouw en de horeca. De geringe representativiteit van de branche energie en water is toe te schrijven aan het feit dat in de beperkte populatie uitzonderlijk een toonaangevende onderneming ontbreekt, omdat haar juridisch statuut in 2003 wijzigde.

2.2 Kenmerken van de beperkte populatie in 2003

Van de 40.630 ondernemingen uit de populatie die wordt gebruikt voor de analyse van de situatie in 2003, hebben 1.120 ondernemingen – die voornamelijk behoren tot de tak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening alsook tot de financiële dienstverlening, en die samen ongeveer 300.000 werknemers in dienst hebben – een

TABEL 2 KENMERKEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE IN 2003

	Aantal ondernemingen		Aantal werknemers ⁽¹⁾ (jaargemiddelde)	
	Eenheden	In pct. van het totaal	Eenheden	In pct. van het totaal
Ondernemingen die een sociale balans hebben neergelegd	40.630	100,0	1.371.916	100,0
waarvan :				
Ondernemingen die enkel een sociale balans hebben neergelegd	1.120	2,8	300.860	21,9
Ondernemingen die een jaarrekening met een bijlage sociale balans hebben neergelegd	39.510	97,2	1.071.056	78,1
waarvan :				
Ondernemingen die een verkort schema hebben neergelegd	32.121	79,1	260.313	19,0
Ondernemingen die een volledig schema hebben neergelegd	8.509	20,9	1.111.603	81,0
Opsplitsing per bedrijfstak				
Landbouw	638	1,6	4.940	0,4
Nijverheid	6.816	16,8	385.976	28,1
Extractieve nijverheid	71	0,2	2.496	0,2
Verwerkende nijverheid	6.705	16,5	374.526	27,3
Energie en water	40	0,1	8.954	0,7
Bouw	6.068	14,9	93.164	6,8
Handel, vervoer en communicatie	17.245	42,4	429.256	31,3
Handel en reparaties	12.830	31,6	218.675	15,9
Horeca	1.785	4,4	24.984	1,8
Vervoer en communicatie	2.630	6,5	185.597	13,5
Financiële dienstverlening, vastgoed, verhuur en diensten aan bedrijven	7.242	17,8	211.299	15,4
Financiële dienstverlening en verzekeringen	1.295	3,2	87.428	6,4
Vastgoed en diensten aan bedrijven	5.947	14,6	123.871	9,0
Overige diensten	2.621	6,5	247.281	18,0
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	1.484	3,7	223.251	16,3
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	1.137	2,8	24.030	1,8
Opsplitsing volgens de grootte van de ondernemingen⁽²⁾				
Ten hoogste 10 VTE	27.431	67,5	118.996	8,7
Meer dan 10 tot 50 VTE	9.962	24,5	243.851	17,8
Meer dan 50 tot 100 VTE	1.557	3,8	119.277	8,7
Meer dan 100 tot 250 VTE	1.026	2,5	169.359	12,3
Meer dan 250 tot 500 VTE	352	0,9	132.321	9,6
Meer dan 500 VTE	302	0,7	588.112	42,9

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Rubriek 1001 + rubriek 1002.

(2) Bepaald op grond van het aantal VTE (rubriek 1003) in 2002.

afzonderlijke sociale balans neergelegd. Voorts stelden de 32.121 ondernemingen die een verkort schema indienden, 260.313 loontrekkenden tewerk, wat overeenstemt met een gemiddelde bedrijfsgrootte van 8,1 loontrekkenden per onderneming, tegen gemiddeld 130,6 loontrekkenden in de 8.509 ondernemingen die een volledig schema hadden

neergelegd. De ondernemingen die een volledig schema neerleggen, vertegenwoordigen bijgevolg 20,9 pct. van de sociale balansen en 81 pct. van het totale aantal werknemers.

Ten behoeve van de analyse werden de ondernemingen die een sociale balans neerlegden, opgesplitst naar bedrijfstak en volgens het gemiddelde aantal tewerkgestelde werknemers uitgedrukt in VTE.

De verwerkende nijverheid stelt 27,3 pct. van de werknemers van de beperkte populatie tewerk. De tak gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening en de handel hebben ongeveer 16 pct. van dat personeelsbestand in dienst en de ondernemingen actief in vervoer en communicatie bijna 14 pct. De tak vastgoed en diensten aan bedrijven heeft 9 pct. van de werknemers in dienst, en de bouw en de financiële dienstverlening en verzekeringen respectievelijk 6,8 en 6,4 pct. De overige bedrijfstakken zijn van betrekkelijk gering belang; ze vertegenwoordigen elk minder dan 2 pct. van de werkenden die in deze studie in beschouwing worden genomen.

De indeling van de ondernemingen naar het aantal werknemers berust op het in het boekjaar 2002 geregistreerde gemiddelde aantal werknemers uitgedrukt in VTE⁽¹⁾. De kleine ondernemingen, met ten hoogste 50 VTE, dit is 92 pct. van het totaal, hadden in 2003 iets meer dan een vierde van het personeel van de beperkte populatie in dienst, terwijl de middelgrote bedrijven, die 50 tot 250 VTE tewerkstellen, 2.583 ondernemingen en bijna 290.000 werknemers omvatten, zijnde 21 pct. van het totaal. Er waren 654 grote ondernemingen, dat zijn bedrijven met meer dan 250 VTE, die in 2003 720.000 personen tewerkstelden, van wie meer dan 80 pct. in de ondernemingen met meer dan 500 VTE werkten.

(1) Rubriek 1003 van de sociale balans.

Bijlage 2

LIJST VAN DE VOOR DE ANALYSE GEBRUIKTE SECTIES EN AFDELINGEN VAN DE ACTIVITEITENNOMENCLATUUR NACE-BEL

Omschrijving	Sectie	Afdeling
Landbouw	A-B	01-05
Nijverheid		
Extractieve nijverheid	C	10-14
Verwerkende nijverheid	D	15-37
Energie en water	E	40-41
Bouw	F	45
Handel, vervoer en communicatie		
Handel en reparaties	G	50-52
Horeca	H	55
Vervoer en communicatie	I	60-64
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven		
Financiële dienstverlening en verzekeringen	J	65-67
Vastgoed en diensten aan bedrijven ⁽¹⁾	K	70-74
Overige diensten		
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	N	85
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	O	90-93

(1) Met uitzondering van uitzendbedrijven (code NACE-BEL 74.502).

Bijlage 3

WERKGELEGENHEIDSVOLTOEGING TUSSEN 2002 EN 2003 IN DE ONDERNEEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	In voltijdse equivalenten			In aantal personen						
	Gemiddelde werkgelegenheid		Werkgelegenheid aan het einde van het boekjaar	Gemiddelde werkgelegenheid						
	(eenheden)	(pct.)		Voltijds		Deeltijds		Totaal		(pct.)
			(eenheden)	(pct.)	(eenheden)	(pct.)	(eenheden)	(pct.)		
Landbouw	40	0,9	1,7	67	1,8	-4,2	-3,5	25	0,5	1,8
Nijverheid	-11.427	-3,0	-3,3	-15.131	-4,1	5.288	17,2	-9.842	-2,5	-2,9
Extractieve nijverheid	-86	-3,4	0,2	-104	-4,2	22	23,5	-82	-3,2	0,4
Verwerkende nijverheid	-11.398	-3,0	-3,4	-15.022	-4,2	5.195	17,2	-9.827	-2,6	-3,0
Energie en water	57	0,7	0,4	-5	-0,1	71	13,5	67	0,8	0,7
Bouw	318	0,3	0,6	-168	-0,2	684	20,3	516	0,6	0,7
Handel, vervoer en communicatie	-1.013	-0,3	0,0	-5.775	-1,7	3.003	3,0	-2.772	-0,6	0,2
Handel en reparaties	1.887	1,0	1,0	-385	-0,3	3.405	5,5	3.021	1,4	1,3
Horeca	84	0,5	0,1	2	0,0	-91	-0,7	-89	-0,4	0,4
Vervoer en communicatie	-2.984	-1,6	-1,1	-5.392	-3,2	-312	-1,3	-5.704	-3,0	-1,1
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	-3.327	-1,7	-0,9	-5.485	-3,4	2.669	5,2	-2.816	-1,3	-1,3
Financiële dienstverlening en verzekeringen	-3.416	-4,0	-3,9	-4.880	-6,6	1.937	11,7	-2.944	-3,3	-2,8
Vastgoed en diensten aan bedrijven ⁽¹⁾	90	0,1	1,4	-605	-0,7	733	2,1	128	0,1	-0,2
Overige diensten	3.091	1,6	2,5	1.177	0,9	2.939	2,5	4.116	1,7	2,4
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	3.314	1,9	3,0	1.495	1,4	2.790	2,5	4.285	2,0	2,8
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	-223	-1,1	-1,3	-317	-1,8	148	2,3	-169	-0,7	-1,3
Totaal	-12.318	-1,0	-0,7	-25.314	2,3	14.541	4,8	-10.773	-0,8	-0,5

Bron : NBB (sociale balansen).

Bijlage 4

AANTAL DOOR DE IN HET PERSONEELSREGISTER INGESCHREVEN WERKNEMERS GEWERKTE UREN

	Eenheden, per jaar (totale populatie)								Veranderingspercentages tussen 2002 en 2003 (beperkte populatie)		
	1997	1998	1999	2000	2001	2002			Per voltijds equivalent	Per voltijd- werker	Per deeltijd- werker
	Per voltijds equivalent					Per voltijds equivalent	Per voltijd- werker	Per deeltijd- werker			
Landbouw	1.576	1.553	1.572	1.573	1.538	1.545	1.535	854	0,1	-0,2	1,7
Nijverheid	1.538	1.546	1.537	1.534	1.518	1.506	1.505	967	0,2	0,3	-0,9
Extractieve nijverheid	1.500	1.490	1.516	1.517	1.479	1.487	1.485	863	0,6	0,5	9,1
Verwerkende nijverheid	1.539	1.549	1.539	1.540	1.523	1.510	1.509	966	0,2	0,3	-1,0
Energie en water	1.497	1.498	1.501	1.417	1.415	1.427	1.430	1.005	-1,1	-1,1	2,5
Bouw	1.433	1.430	1.469	1.462	1.439	1.428	1.423	920	0,4	0,4	0,5
Handel, vervoer en communicatie	1.724	1.709	1.706	1.674	1.638	1.626	1.625	911	-0,3	0,2	1,7
Handel en reparaties	1.661	1.660	1.650	1.634	1.627	1.609	1.610	947	-0,5	-0,1	-1,5
Horeca	1.636	1.634	1.620	1.624	1.581	1.590	1.562	659	-1,9	-1,2	-1,1
Vervoer en communicatie	1.824	1.790	1.804	1.727	1.660	1.654	1.649	1.061	0,0	0,6	10,6
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	1.618	1.628	1.612	1.601	1.588	1.551	1.552	878	-0,5	0,2	-1,8
Financiële dienstverlening en verzekeringen	1.556	1.573	1.534	1.529	1.500	1.428	1.440	915	-0,2	0,9	-4,1
Vastgoed en diensten aan bedrijven	1.678	1.676	1.676	1.657	1.653	1.645	1.641	860	-0,9	-0,7	-0,7
Overige diensten	1.579	1.567	1.560	1.558	1.536	1.536	1.526	912	0,1	0,0	0,6
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	1.576	1.563	1.555	1.553	1.530	1.528	1.515	924	0,1	-0,2	0,6
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	1.610	1.596	1.599	1.595	1.581	1.592	1.584	765	0,7	0,7	0,9
Totaal	1.601	1.598	1.594	1.585	1.562	1.549	1.544	912	-0,1	0,2	0,5

Bron : NBB (sociale balansen).

Bijlage 5

OPSPLITSING VAN DE GESALARIEERDE WERKGELEGENHEID NAAR ARBEIDSOVEREENKOMST EN GESLACHT

(procenten van het totale aantal in het personeelsregister ingeschreven werknemers aan het einde van het boekjaar)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2002	2003
	(totale populatie)						(beperkte populatie)	
Naar arbeidsovereenkomst								
Overeenkomst voor onbepaalde duur	93,7	93,0	92,7	93,0	93,6	93,6	94,0	94,3
Overeenkomst voor bepaalde duur	4,9	5,4	5,7	5,5	4,9	5,1	4,7	4,6
Landbouw	5,3	6,3	8,8	7,4	7,5	5,2	4,6	5,9
Nijverheid	4,1	4,7	4,6	5,2	4,2	3,9	3,6	3,2
Extractieve nijverheid	2,9	3,4	4,5	6,1	5,6	5,8	6,2	6,0
Verwerkende nijverheid	4,1	4,5	4,5	5,1	4,0	3,7	3,6	3,2
Energie en water	–	8,4	8,7	8,0	7,4	6,2	4,3	3,6
Bouw	2,6	3,0	3,2	3,1	2,1	2,7	2,1	2,1
Handel, vervoer en communicatie	4,2	4,9	5,1	4,6	4,7	5,1	5,0	5,2
Handel en reparaties	3,8	4,4	4,7	5,1	5,6	5,6	5,8	6,0
Horeca	6,2	7,2	8,1	9,8	8,9	9,7	8,0	9,5
Vervoer en communicatie	4,3	5,0	4,8	2,8	2,5	3,5	3,7	3,5
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	4,6	4,5	5,0	4,7	4,1	4,1	3,7	3,7
Financiële dienstverlening en verzekeringen	4,1	4,3	4,9	4,8	4,4	3,5	3,8	3,0
Vastgoed en diensten aan bedrijven	5,0	4,7	5,0	4,6	3,9	4,5	3,6	4,1
Overige diensten	8,6	9,2	9,9	9,6	8,3	8,7	7,7	7,5
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	8,9	9,4	10,0	9,6	8,2	8,6	7,5	7,3
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	6,2	7,2	8,6	9,0	9,0	8,9	9,4	8,6
Vervangingsovereenkomst	1,2	1,4	1,4	1,3	1,3	1,1	1,2	1,0
Overeenkomst voor een duidelijk omschreven werk	0,2	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,1	0,1
Naar geslacht								
Mannen	63,8	62,9	62,3	63,2	61,9	61,2	61,9	61,5
Vrouwen	36,2	37,1	37,7	36,8	38,1	38,8	38,1	38,5

Bron : NBB (sociale balansen).

Bijlage 6

OPSPLITSING VAN DE WERKGELEGENHEID NAAR WERKNEMERSSTATUUT IN DE ONDERNEMINGEN DIE EEN VOLLEDIG SCHEMA NEERLEGGEN

(procenten van de gemiddelde werkgelegenheid in VTE)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2002	2003
	(totale populatie)						(beperkte populatie)	
In het personeelsregister ingeschreven werknemers	96,8	96,4	96,5	96,3	96,6	96,7	96,6	96,4
Uitzendkrachten	2,4	2,7	2,7	3,0	2,7	2,6	2,6	2,7
Landbouw	3,3	2,9	3,3	2,9	3,7	5,4	6,7	6,6
Nijverheid	4,0	4,3	4,2	4,8	4,2	4,1	4,2	4,4
Extractieve nijverheid	2,8	2,9	2,9	4,1	3,3	3,7	3,9	3,3
Verwerkende nijverheid	4,0	4,5	4,4	5,0	4,4	4,3	4,3	4,5
Energie en water	1,6	0,7	0,8	1,2	0,9	0,9	1,1	1,1
Bouw	1,2	1,3	1,5	1,5	1,5	1,2	1,2	1,2
Handel, vervoer en communicatie	2,2	2,7	2,7	2,8	2,7	2,7	2,4	2,5
Handel en reparaties	2,8	3,4	3,2	3,7	3,5	3,4	3,3	3,4
Horeca	3,0	3,8	4,3	6,1	5,1	4,7	4,1	3,9
Vervoer en communicatie	1,5	1,9	2,0	1,8	1,8	1,9	1,7	1,8
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	1,3	1,6	1,9	2,0	2,0	1,7	1,7	1,6
Financiële dienstverlening en verzekeringen	0,5	0,8	1,1	1,2	1,2	0,8	0,8	0,6
Vastgoed en diensten aan bedrijven	2,3	2,5	2,7	2,8	2,7	2,6	2,5	2,5
Overige diensten	0,8	0,7	0,9	1,0	0,8	0,8	0,9	0,9
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	0,5	0,4	0,4	0,6	0,4	0,4	0,5	0,5
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten ..	4,8	4,6	5,8	5,4	5,2	4,7	5,9	5,9
Ter beschikking van de onderneming gestelde personen ⁽¹⁾	0,8	0,9	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) De werknemers die verbonden zijn aan een onderneming door een inschrijving in het personeelsregister van die onderneming en die ter beschikking worden gesteld van een andere onderneming die een sociale balans moet neerleggen, worden tweemaal geteld.

Bijlage 7

PERSONEELSKOSTEN PER VTE ⁽¹⁾

	Euro's, per jaar (totale populatie)						Veranderings- percentages tussen 2002 en 2003 (beperkte populatie)
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	
Landbouw	24.995	25.284	26.344	26.656	27.040	28.417	2,6
Nijverheid	40.647	43.066	44.183	44.984	46.490	48.724	2,7
Extractieve nijverheid	37.615	37.942	38.998	39.958	41.812	43.949	3,1
Verwerkende nijverheid	40.511	41.541	42.761	43.839	45.311	47.316	3,0
Energie en water	63.014	79.864	77.816	70.491	74.023	77.462	-0,4
Bouw	30.753	31.332	32.960	33.664	34.690	35.828	3,3
Handel, vervoer en communicatie	34.481	35.699	36.932	37.546	38.877	40.593	2,7
Handel en reparaties	36.059	37.193	37.815	38.304	39.714	41.000	2,6
Horeca	23.452	23.865	24.473	24.766	25.170	26.530	2,9
Vervoer en communicatie	34.077	35.569	37.996	38.561	39.940	42.220	3,3
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	50.331	51.522	52.538	53.592	55.179	56.156	2,5
Financiële dienstverlening en verzekeringen ..	58.327	59.122	61.530	62.535	63.947	64.318	2,1
Vastgoed en diensten aan bedrijven	42.523	44.811	45.290	46.607	48.599	49.923	2,5
Overige diensten	33.187	33.253	33.548	34.083	35.191	37.448	2,8
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	33.558	33.465	33.669	34.229	35.324	37.413	3,8
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten ..	30.039	31.529	32.591	33.029	34.209	37.701	3,3
Totaal	38.279	39.690	40.646	41.384	42.740	44.457	2,6

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Rubriek 1023 / rubriek 1003.

Bijlage 8

PERSONEELSKOSTEN PER GEWERKT UUR ⁽¹⁾

	Euro's (totale populatie)						Veranderings- percentages tussen 2002 en 2003 (beperkte populatie)
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	
Landbouw	15,86	16,29	16,76	16,94	17,58	18,40	4,9
Nijverheid	26,43	27,85	28,75	29,32	30,62	32,35	2,7
Extractieve nijverheid	25,07	25,46	25,73	26,35	28,27	29,56	2,5
Verwerkende nijverheid	26,33	26,83	27,79	28,47	29,75	31,33	2,7
Energie en water	42,09	53,30	51,83	49,76	52,30	54,28	0,7
Bouw	21,46	21,91	22,43	23,03	24,10	25,08	1,9
Handel, vervoer en communicatie	20,00	20,89	21,64	22,43	23,73	24,96	3,2
Handel en reparaties	21,71	22,40	22,92	23,45	24,40	25,48	3,1
Horeca	14,33	14,60	15,10	15,25	15,92	16,69	4,8
Vervoer en communicatie	18,68	19,87	21,07	22,33	24,06	25,53	3,2
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	31,10	31,65	32,58	33,48	34,75	36,20	2,5
Financiële dienstverlening en verzekeringen	37,47	37,59	40,11	40,90	42,62	45,05	2,3
Vastgoed en diensten aan bedrijven	25,33	26,73	27,03	28,13	29,40	30,34	3,4
Overige diensten	21,01	21,22	21,51	21,87	22,91	24,39	3,7
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	21,30	21,41	21,65	22,04	23,09	24,49	3,8
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	18,66	19,75	20,38	20,71	21,63	23,69	2,6
Totaal	23,92	24,84	25,49	26,12	27,36	28,71	2,7

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Rubriek 1023 / rubriek 1013.

Bijlage 9

OPLEIDING, IN 2003, IN DE ONDERNEMINGEN VAN DE BEPERKTE POPULATIE

	Aantal werknemers die een opleiding hebben gevolgd			(procenten van het aantal gewerkte uren)	Aantal uren opleiding			(procenten van de personeelskosten)	Opleidingskosten		
	(procenten van het personeelsbestand op 31 december)				(gemiddelde per begunstigde, eenheden)				(gemiddelde per begunstigde, in euro)		
	Totaal	Mannen	Vrouwen		Totaal	Mannen	Vrouwen		Totaal	Mannen	Vrouwen
Landbouw	10,7	7,6	19,8	0,25	32,1	39,8	24,7	0,53	1.329	1.757	911
Nijverheid	43,6	46,2	37,5	1,04	34,9	35,6	31,9	1,41	1.564	1.601	1.396
Extractieve nijverheid	22,9	22,8	15,7	0,45	29,2	28,2	43,9	0,53	1.070	897	3.644
Verwerkende nijverheid	43,6	46,3	37,5	1,05	35,3	36,0	32,1	1,43	1.575	1.614	1.400
Energie en water	50,1	51,6	42,2	0,70	21,4	21,6	20,7	1,02	1.232	1.249	1.145
Bouw	14,0	14,2	11,8	0,25	25,7	25,7	25,0	0,29	782	778	853
Handel, vervoer en communicatie	32,5	34,7	27,5	0,84	38,0	41,3	30,6	1,14	1.362	1.555	927
Handel en reparaties	24,1	23,7	23,9	0,50	29,3	30,5	27,9	0,59	919	1.048	773
Horeca	7,7	7,1	8,1	0,27	40,7	43,1	38,4	0,20	552	613	495
Vervoer en communicatie	45,8	46,0	42,6	1,24	43,3	45,7	33,9	1,78	1.654	1.777	1.172
Financiële dienstverlening, vastgoed en diensten aan bedrijven	39,7	41,4	38,4	0,86	29,8	32,4	26,5	1,59	2.056	2.174	1.905
Financiële dienstverlening en verzekeringen	55,7	55,9	56,6	1,18	28,0	29,5	26,5	2,32	2.610	2.785	2.422
Vastgoed en diensten aan bedrijven ⁽¹⁾	28,4	31,8	24,6	0,65	32,3	35,7	26,6	0,84	1.288	1.464	1.004
Overige diensten	44,9	34,6	47,8	0,69	18,8	21,4	18,2	0,69	478	599	449
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	47,7	37,5	49,8	0,73	18,7	21,7	18,1	0,73	473	603	446
Collectieve, sociale en persoonlijke diensten	19,0	23,1	15,2	0,28	20,4	19,1	22,5	0,33	585	572	609
Totaal	37,6	37,4	38,1	0,83	31,2	35,5	24,5	1,20	1.336	1.573	963

Bron : NBB (sociale balansen).

Bijlage 10

ARBEIDSDUUR EN -KOSTEN IN DE GEWESTEN ⁽¹⁾

(totale populatie)

	1998	1999	2000	2001	2002
Gemiddelde arbeidsduur van een VTE (uren, per jaar)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	1.620	1.627	1.619	1.621	1.606
Vlaanderen	1.585	1.581	1.577	1.561	1.557
Wallonië	1.570	1.569	1.562	1.552	1.538
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	1.613	1.613	1.566	1.527	1.475
Vlaanderen	1.662	1.649	1.622	1.566	1.542
Wallonië	1.529	1.544	1.546	1.519	1.511
Totaal	1.598	1.594	1.585	1.562	1.549
Personeelskosten per VTE (euro, per jaar)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	45.746	46.075	47.281	48.732	50.982
Vlaanderen	36.720	37.782	38.713	40.181	41.872
Wallonië	34.007	34.843	35.547	36.740	37.869
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	51.758	54.475	56.360	57.660	58.699
Vlaanderen	44.230	45.345	44.293	45.140	47.753
Wallonië	43.377	44.119	44.420	46.928	47.587
Totaal	39.690	40.646	41.384	42.740	44.457
Personeelskosten per gewerkt uur (gemiddelden, euro)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	28,24	28,31	29,21	30,07	31,74
Vlaanderen	23,17	23,90	24,54	25,75	26,89
Wallonië	21,66	22,21	22,75	23,67	24,62
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	32,10	33,78	35,99	37,77	39,80
Vlaanderen	26,61	27,50	27,30	28,83	30,98
Wallonië	28,36	28,57	28,73	30,90	31,50
Totaal	24,84	25,49	26,12	27,36	28,71

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Resultaten op grond van een meerderheidsopplitsing naar gewest, waarbij de sociale balans van een onderneming wordt toegerekend aan het gewest waar ze het grootste aantal werknemers heeft.

Bijlage 11

AARD EN STRUCTUUR VAN DE ARBEIDSOVEREENKOMSTEN IN DE GEWESTEN ⁽¹⁾

(totale populatie)

	1998	1999	2000	2001	2002
Deeltijdarbeid (procenten van de werkgelegenheid op 31 december)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	20,2	20,4	19,9	21,1	22,5
Vlaanderen	20,2	21,0	21,0	21,7	23,9
Wallonië	21,4	22,6	22,1	23,2	24,1
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	11,3	12,0	12,4	13,1	16,7
Vlaanderen	21,1	21,6	21,6	25,0	24,0
Wallonië	19,8	21,5	21,7	21,0	21,5
Totaal	19,9	20,7	20,7	21,8	23,3
Tijdelijke arbeid ⁽²⁾ (procenten van de werkgelegenheid op 31 december)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	6,9	7,3	7,4	6,1	6,5
Vlaanderen	6,2	6,3	6,3	5,4	5,3
Wallonië	8,5	9,3	9,6	9,1	9,5
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	7,7	7,2	6,2	5,6	4,8
Vlaanderen	7,6	8,0	6,0	6,6	6,8
Wallonië	7,5	8,1	8,8	8,0	7,6
Totaal	7,0	7,3	7,0	6,4	6,4
Uitzendarbeid in de ondernemingen die een volledig schema neerleggen (procenten van de gemiddelde werkgelegenheid in VTE)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	2,0	2,2	2,3	2,3	2,2
Vlaanderen	3,3	3,2	3,6	3,2	3,1
Wallonië	3,9	3,7	4,2	3,7	3,3
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	1,2	1,3	1,6	1,5	1,1
Vlaanderen	1,6	1,7	1,7	1,6	1,6
Wallonië	3,4	3,2	4,1	3,8	3,7
Totaal	2,7	2,7	3,0	2,7	2,6

Bron : NBB (sociale balansen).

(1) Resultaten op grond van een meerderheidsplitsing naar gewest, waarbij de sociale balans van een onderneming wordt toegerekend aan het gewest waar ze het grootste aantal werknemers heeft.

(2) Arbeidsovereenkomsten voor bepaalde duur, vervangingsovereenkomsten en arbeidsovereenkomsten die worden afgesloten voor een duidelijk omschreven werk.

Bijlage 12

OPLEIDING IN DE ONDERNEMINGEN: OPSPLITSING NAAR GEWEST⁽¹⁾

(totale populatie)

	1998	1999	2000	2001	2002
Aantal personen die een opleiding volgen (pct. van de werkgelegenheid op 31 december)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	34,8	31,6	32,3	30,3	31,3
Vlaanderen	27,3	30,3	30,0	27,6	29,7
Wallonië	16,4	16,9	16,8	19,6	19,9
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	53,2	61,1	62,3	58,9	54,9
Vlaanderen	58,9	58,3	56,4	63,2	56,5
Wallonië	40,5	46,5	49,2	55,3	53,1
Totaal	33,3	34,9	35,2	35,7	35,1
Aantal opleidingsuren (pct. van het aantal gewerkte uren)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	0,77	0,69	0,77	0,65	0,62
Vlaanderen	0,56	0,64	0,66	0,63	0,57
Wallonië	0,34	0,33	0,40	0,43	0,38
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	1,63	1,40	1,27	1,43	1,36
Vlaanderen	1,23	1,17	1,68	1,58	1,62
Wallonië	1,12	1,15	1,14	1,25	0,95
Totaal	0,75	0,75	0,86	0,84	0,79
Opleidingskosten (pct. van de personeelskosten)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	1,49	1,22	1,23	0,90	0,87
Vlaanderen	0,85	0,97	0,98	0,90	0,84
Wallonië	0,50	0,50	0,55	0,58	0,52
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	2,93	2,91	2,76	2,75	2,49
Vlaanderen	2,24	1,89	2,50	2,45	2,43
Wallonië	1,56	1,72	1,67	1,70	1,27
Totaal	1,34	1,30	1,41	1,35	1,26
Ondernemingen met opleidingsactiviteiten (pct. van het totale aantal ondernemingen)					
Uniregionale ondernemingen					
Brussel	8,0	7,3	7,2	6,8	7,1
Vlaanderen	7,7	8,4	8,0	7,2	7,3
Wallonië	4,1	4,4	4,6	4,5	4,8
Multiregionale ondernemingen					
Brussel	50,3	42,2	43,9	44,6	45,7
Vlaanderen	46,8	48,7	48,5	47,9	49,7
Wallonië	40,0	42,7	47,0	47,6	46,6
Totaal	7,5	7,9	7,6	7,1	7,3

Bron: NBB (sociale balansen).

(1) Resultaten op grond van een meerderheidsopsplitsing naar gewest, waarbij de sociale balans van een onderneming wordt toegerekend aan het gewest waar ze het grootste aantal werknemers heeft.